โลกนี้คือคำโคลง

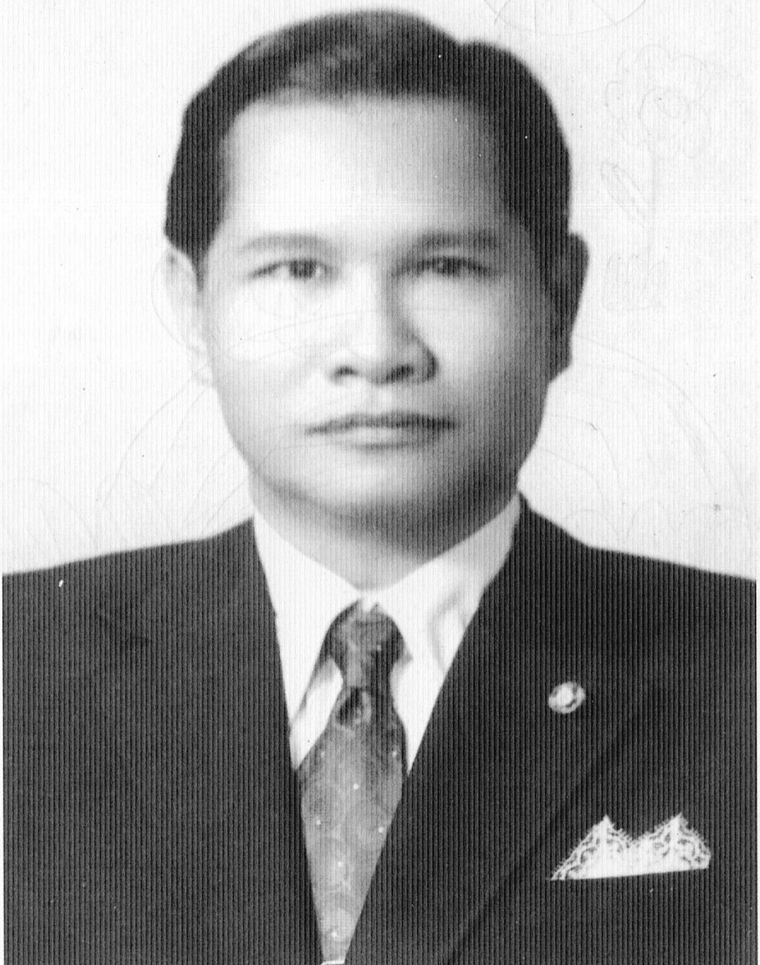
งานพระราชทานเพลิงศพนายประทีป ตัณฑประศาสน์ ป.ช., ป.ม.

๒๕๖๒

รักและอาลัย

ประทีป ตัณฑประศาสน์

นายประทีป ตัณฑประศาสน์ ป.ช., ป.ม.

ชาตะ ๒๐ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๔๖๓

มตะ ๒๒ กันยายน พ.ศ. ๒๕๖๑

ประวัติ

นายประทีป ตัณฑประศาสน์

นายประทีป ตัณฑประศาสน์ เกิดเมื่อวันอังคารที่ ๒๐ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๔๖๓ (ปีวอก) ที่ตำบลนาเชือก อำเภอพยัคฆภูมิพิสัย จังหวัดมหาสารคาม (ปัจจุบันเลื่อนจากตำบลเป็นอำเภอนาเชือก) เป็นบุตรคนโตของนายกี และ นางจันดี ตัณฑประศาสน์ มีพี่น้องร่วมบิดามารดาเดียวกันทั้งหมด ๑๑ คน ได้แก่

๑. นายประทีป ตัณฑประศาสน์

๒. นางกิม อารมย์สวาสดิ์ (ถึงแก่กรรม)

๓. นายวิพล ตัณฑประศาสน์ (ถึงแก่กรรม)

๔. นางบุญเลื่อน ตัณฑประศาสน์

๕. นายทวีศักดิ์ ตัณฑประศาสน์ (ถึงแก่กรรม)

๖. นายปรีชา ตัณฑประศาสน์ (ถึงแก่กรรม)

๗. นางสาวเพียรผจง ตัณฑประศาสน์

๘. พลโทเสถียร ตัณฑประศาสน์ (ถึงแก่กรรม)

๙. เด็กชายสถิตย์ ตัณฑประศาสน์ (ถึงแก่กรรม)

๑๐. นางสมจิตต์ ฤทธิ์รักษา

๑๑. นางสมหมาย มั่นคง

การศึกษา

ประถมศึกษา โรงเรียนประชาบาลบ้านปอพาน
(อำเภอนาเชือก จังหวัดมหาสารคาม)

มัธยมศึกษา โรงเรียนสารคามพิทยาคม
(จังหวัดมหาสารคาม)

เตรียมอุดมศึกษา เตรียมปริญญามหาวิทยาลัยวิชา
ธรรมศาสตร์และการเมือง (ต.ม.ธ.ก. รุ่น ๒)

อุดมศึกษา ปริญญาตรี มหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมือง (ธรรมศาสตร์บัณฑิต) พ.ศ. ๒๔๘๗

การอบรมสัมมนา

อบรมนักศึกษาพัฒนาการเศรษฐกิจ รุ่นที่ ๕
พ.ศ. ๒๕๐๘

นักศึกษาวิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร
พ.ศ. ๒๕๑๗ (ว.ป.อ.๑๗)

สัมมนาโครงการศึกษาเพื่อความมั่นคงของชาติ
ระดับอธิบดีฯ รุ่นที่ ๓ พ.ศ. ๒๕๒๐

ชีวิตครอบครัว

นายประทีป ได้สมรสกับ นางสาวฉอ้อน สมุทวนิช เมื่อวันที่ ๒๖ ธันวาคม พ.ศ. ๒๔๙๕ มีบุตร-ธิดารวม ๕ คน คือ

๑. นายฉัตรทิพย์ ตัณฑประศาสน์ สมรสกับ นางสาวพัชรา เถาชาลีย์

มีบุตร ๒ คน คือ นายก้องรพี ตัณฑประศาสน์ และ เด็กชายก้องภูวิศ ตัณฑประศาสน์

๒. ผู้ช่วยศาสตราจารย์อรทิพย์ ตัณฑประศาสน์

๓. นายธนาธิป ตัณฑประศาสน์ สมรสกับ นางสาวสมสมร เมฆนพรัตน์ มีธิดา ๑ คน คือ นางสาวพัชรวลัย ตัณฑประศาสน์

๔. นางสาวทิพย์สุดา ตัณฑประศาสน์

๕. นางสาวทิพย์กัลยา ตัณฑประศาสน์

การรับราชการ

เริ่มเข้ารับราชการเมื่อวันที่ ๑๕ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๔๘๖ ในแผนกสื่อข่าวการพาณิชย์ กองข่าวสาส์นการค้า กรมการสนเทศ กระทรวงเศรษฐการ (กระทรวงพาณิชย์ในปัจจุบัน)

ต่อมาวันที่ ๑ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๔๘๘ ได้โอนย้ายมารับราชการในตำแหน่งประจำแผนก สำนักงานเลขานุการกรม กรมทะเบียนการค้า กระทรวงเศรษฐการ (ปัจจุบันคือกรมพัฒนาธุรกิจการค้า กระทรวงพาณิชย์) และได้ดำรงตำแหน่งต่างๆ ในกรมทะเบียนการค้า เป็นลำดับ ดังต่อไปนี้

- ๔ มกราคม พ.ศ. ๒๔๙๗ หัวหน้าแผนกสารบรรณ สำนักงานเลขานุการกรม
- ๒๘ มกราคม พ.ศ. ๒๕๐๑ รักษาการในตำแหน่ง เลขานุการกรมทะเบียนการค้า

-	๑ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๐๑	หัวหน้าแผนกจดทะเบียนและสำรวจ กองทะเบียนพาณิชย์
-	๑ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๐๓	หัวหน้ากองทะเบียนพาณิชย์
-	๑ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๐๕	เลขานุการกรมทะเบียนการค้า
-	๒๓ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๑๐	หัวหน้ากองหุ้นส่วนและบริษัท
-	๑ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๑๓	หัวหน้ากองมาตราชั่ง ตวง วัด
-	๒๑ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๑๔	ผู้อำนวยการกองมาตราชั่ง ตวง วัด
-	๑ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๒๑	รองอธิบดีกรมทะเบียนการค้า
-		

เกษียณอายุราชการเมื่อ ๓๐ กันยายน พ.ศ. ๒๕๒๖

เครื่องราชอิสริยาภรณ์

๔ ธันวาคม พ.ศ. ๒๔๙๒	เบญจมาภรณ์มงกุฎไทย (บ.ม.)
๕ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๔๙๓	เหรียญบรมราชาภิเษก รัชกาลที่ ๙
๕ ธันวาคม พ.ศ. ๒๔๙๘	เบญจมาภรณ์ช้างเผือก (บ.ช.)
๕ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๐๐	จัตุรถาภรณ์มงกุฎไทย (จ.ม.)
๕ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๐๖	จัตุรถาภรณ์ช้างเผือก (จ.ช.)
๕ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๐๘	ตริตาภรณ์มงกุฎไทย (ต.ม.)

๕ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๑๑	ตริตาภรณ์ช้างเผือก (ต.ช.)
๕ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๑๑	เหรียญจักรพรรดิมาลา
๕ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๑๔	ทวีติยาภรณ์มงกุฎไทย (ท.ม.)
๕ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๑๙	ทวีติยาภรณ์ช้างเผือก (ท.ช.)
๕ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๒๑	ประถมาภรณ์มงกุฎไทย (ป.ม.)
๕ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๒๔	ประถมาภรณ์ช้างเผือก (ป.ช.)

นายประทีป ประสบอุบัติเหตุตกจากเตียงในคืนวันที่ ๑ กันยายน พ.ศ. ๒๕๖๐ ทำให้กระดูกคอหัก ลูกๆ ได้นำส่งโรงพยาบาลเซนต์หลุยส์ ซึ่งอยู่ใกล้บ้านที่สุด คณะแพทย์ได้วินิจฉัยว่าสามารถรักษาได้ด้วยการผ่าตัด แต่เนื่องจากอายุมากถึง ๙๗ ปีแล้ว การผ่าตัดจะเป็นการเสี่ยงเกินไป อาจจะไม่ฟื้นจากการวางยาสลบ แพทย์จึงรักษาด้วยการสวมปลอกคอบล็อคไว้ และให้นอนนิ่งที่สุดอยู่บนเตียง เพื่อให้กระดูกเชื่อมสมานติดกันเอง ซึ่งต้องใช้เวลา ๓-๔ เดือน ในที่สุดกระดูกคอก็สมานติดกันได้ดี แต่ผลที่เกิดจากการนอนนิ่งๆ บนเตียงเป็นเวลานาน ทำให้ปอดติดเชื้อในที่สุด

นายประทีป จากไปอย่างสงบเมื่อวันเสาร์ที่ ๒๒ กันยายน พ.ศ. ๒๕๖๑ เวลา ๑๐.๕๐ น. ณ ห้อง ๒๐๒๒ โรงพยาบาลเซนต์หลุยส์ กรุงเทพมหานคร

สิริอายุรวม ๙๘ ปี ๒ เดือน

คำนำ

ด้วยคุณพ่อประทีป ตัณฑประศาสน์ เป็นผู้ที่รักการอ่านหนังสือทุกประเภท รวมถึงวรรณคดี โคลง ฉันท์ กาพย์ กลอนต่างๆ อีกทั้งยังปลูกฝังลูกๆ ทุกคนให้มีนิสัยรักการอ่านมาตั้งแต่เด็กๆ ยังจำได้ว่าเมื่อใดที่โรงเรียนปิดเทอม พ่อมักจะหาหนังสือต่างๆ มาให้เราอ่าน บางทีก็เป็นบทวรรณคดี นิทานกริมส์ นิทานเวตาล สามก๊ก ฯลฯ พอพ่อกลับมาจากที่ทำงาน ก็จะถามว่าเราอ่านถึงไหน ให้เล่าให้พ่อฟัง พ่อก็จะสอนและให้ข้อคิดหรือบทเรียนจากหนังสือนั้นๆ เสมอ และโคลงโลกนิติก็เป็นหนังสืออีกเล่มหนึ่งที่พ่อมักจะอ่านให้เราฟัง นอกจากจะมีความไพเราะแล้ว ยังเป็นคำสอนที่มีข้อคิดที่ลึกซึ้งอีกด้วย

โคลงโลกนิติเป็นวรรณกรรมในลักษณะของโคลงสุภาษิต สอนให้ทำความดี รู้เท่าทันโลก เข้าใจในความเป็นไปของชีวิต สามารถปรับตัวให้สอดคล้องกับสังคมได้ มีความไพเราะเหมาะสมทั้งด้านรูปแบบและเนื้อหา ครบคุณค่าทางวรรณกรรม และได้รับการพิจารณาให้เป็นหนึ่งในหนังสือดี ๑๐๐ เล่มที่คนไทยควรอ่าน เมื่อเดือนมีนาคม พ.ศ. ๒๕๔๒

โคลงโลกนิติยังได้รับความนิยมสั่งสอนกันสืบมาในสังคมไทย และได้รับการตีพิมพ์หลายครั้งมาก แต่ก็ยังคงเป็นวรรณกรรมคลาสสิคจนได้รับการบรรจุให้เป็นหนังสือแบบเรียนของนักเรียนในยุคกระทรวงธรรมการ เมื่อ พ.ศ ๒๔๔๗ โดยนำโคลงที่สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยาเดชาดิศรทรงชำระไว้ ๔๐๘ บท มาพิมพ์รวมกับโคลงที่พบในแผ่นศิลา วัดพระเชตุพนฯ อีก ๓๐ บท

ดังนั้นเพื่อเป็นการอนุรักษ์วรรณกรรมที่ทรงคุณค่านี้ ครอบครัวของเราจึงได้นำมาจัดพิมพ์เป็นส่วนหนึ่งของหนังสืออนุสรณ์งานพระราชทานเพลิงศพคุณพ่อประทีป ตัณฑประศาสน์ เพื่อเป็นประโยชน์ให้ชนรุ่นหลังได้เรียนรู้ต่อไป ทั้งนี้ต้องขอขอบคุณคุณธงชัย ลิขิตพรสวรรค์ นายกสมาคมจดหมายเหตุไทย และเจ้าของสำนักพิมพ์ต้นฉบับที่ช่วยเป็นธุระดำเนินการให้จนแล้วเสร็จสมบูรณ์

ด้วยความเคารพ

ครอบครัวตัณฑประศาสน์

แบบเรียน ภาษาไทย

หนังสืออ่าน กวีนิพนธ์

สุภาษิต โลกนิติคำโคลง

สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอชั้น ๒

กรมพระยาเดชาดิศร

ทรงชำระของเก่า

พิมพ์ครั้งที่ห้า ๑๕๐๐๐ ฉะบับ

พ.ศ. ๒๔๗๕

ปกกระดาษ ราคาเล่มละ ๒๘ สตางค์

กรมวิชชาธิการ กระทรวงธรรมการ

พิมพ์จำหน่ายที่โรงพิมพ์อักษรนิติ บางขุนพรหม

คำนำ
(แต่พิมพ์ครั้งแรก)

หนังสือฉะบับนี้ เป็นหนังสือที่กรมศึกษาธิการได้จัดพิมพ์ขึ้น เพื่อให้เป็นหนังสืออ่าน ประกอบประโยชน์แก่การศึกษาทางหนึ่ง มีหลายเรื่องในพวกเดียวกัน จัดเป็นสำรับหนึ่ง ให้ชื่อว่า "หนังสือสอนอ่านกวีนิพนธ์" เพราะเป็นหนังสือที่ท่านกวีแต่เก่าก่อนได้ร้อยกรองไว้ด้วยถ้อยคำอันไพเราะ ได้เลือกที่โวหารและวิธีประพันธ์แปลก ๆ คัดตัดตอนมาพิมพ์ขึ้นฉะเพาะเป็นเล่มเล็ก ๆ เพื่อให้เบาราคาแก่นักเรียนที่จะซื้อหาไปเล่าเรียน และได้ตั้งใจตรวจอักษรและวรรคตอนโดยกวดขัน อาจารย์จะใช้สำหรับให้นักเรียนหัดอ่านก็ได้ ให้เรียนศัพท์ก็ได้ บอกให้เขียนหรือเลือกใช้เป็นแบบฝึกหัดไวยากรณ์ ฝึกหัดการย่อความเรียงความในการแต่งหนังสือก็ได้ ทั้งจะได้เป็นเครื่องบำรุงความรู้ให้เจริญกว้างขวาง คือเมื่อมีหนังสืออ่านหนังสือเรียนมากอย่าง นักเรียนก็จำต้องได้เห็นมากได้ยินมากไปตั้งแต่เวลาเล่าเรียน แต่

ข

ให้ผู้ใช้ถือเอาเป็นแบบเรียนแต่ฉะเพาะฉะบับที่กรมศึกษาธิการได้จัดพิมพ์ขึ้น เพราะเจ้าพนักงานต้องตรวจแก้ไขพิมพ์เสมอทุก ๆ คราวที่จะสั่งให้พิมพ์ จึ่งจะยอมให้เป็นฉะบับสำหรับเล่าเรียน ห้ามมิให้นักเรียนทั้งหลายใช้หนังสือเรื่องเดียวกัน ซึ่งไม่ได้พิมพ์ด้วยคำสั่งของกรมศึกษาธิการ อันกรมศึกษาธิการไม่ได้รับรองว่าถูกต้องนั้น เป็นฉะบับเรียนเป็นอันขาด

กรมศึกษาธิการ

วันที่ ๑ มกราคม รัตนโกสินทร ศก ๑๒๓

วิสุทธสุริยศักดิ์

อธิบดี

คำนำ ฉะเพาะ เรื่อง

หนังสือ สุภาษิตโลกนิติที่แต่ง เป็นคำโคลง นี้ เป็นของมีมาแต่เก่าก่อน ซึ่งไม่ทราบว่าใครเป็นผู้แต่งแต่ครั้งไหน ครั้นมาในรัชชกาลที่ ๓ สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์ เธอ ชั้น ๒ กรมพระเดชาดิศร (แต่ครั้งยังเป็นพระเจ้าน้องยาเธอ กรมขุนเดชอดิศร) ทรงเห็นว่าเป็นเรื่องอันมีสุภาษิต ซึ่งถ่ายมาจากบาลีโดยมาก แต่ถ้อยคำของเก่าซ้ำและผิดไม่ประณีตไพเราะ จึงได้ทรงชำระแก้ไขซ่อมแซมเสียใหม่ให้ดีขึ้น และรวบรวมคัดขึ้นทูลเกล้า ฯ ถวายในพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว มีคำจารึกในต้นฉะบับสมุดไทยว่า สำเร็จเมื่อวัน ๕ ๑ ฯ ๓ ค่ำ จุลศักราช ๑๑๙๖ ปีมะเมีย ฉอศก ในต้นฉะบับสมุดไทยของท่านนั้น ท่านได้ทรงแต่งโคลงนำต้นไว้ ๒ โคลง และโคลงส่งท้ายอีก ๒ โคลง ในโคลงส่งท้ายนั้นบอกจำนวนว่า เป็นจำนวนโคลง ๔๐๘ บทจบ

หนังสือนี้ต่อมาภายหลังได้มีผู้เริ่มพิมพ์ขึ้นบ้าง แต่ได้ตรวจดู ไม่ได้พบที่ได้พิมพ์จบตลอดต้นจนปลายถูกถ้วนสักครั้งหนึ่ง ส่วนต้นฉะบับสมุดไทยก็ออกจะหายาก ๆ

ค

ขึ้น ต่อไปน่ากลัว จะศูนย์เสีย หมด อีก ประการ หนึ่งเห็นว่า เป็น หนังสือ ดี มี ประโยชน์ ทั้ง ข้อ ความ เป็น สุภาษิต และ ถ้อย คำ สำนวน ที่ ท่าน แต่ง ก็ น่าชม มาครั้ง นี้ จึงได้ คิด พิมพ์ ขึ้น เป็น หนังสือ เรียนในกรมศึกษาธิการ แผนก "หนังสือ สอน อ่าน กวีนิพนธ์" เพื่อได้ เป็น แบบ ฉะบับไว้ สำหรับ คนภาย หลังได้ เรียน รู้ยืด ยืนไป

ในการ ที่ได้ พิมพ์ ครั้งนี้ ได้ อาศัย ต้นฉะบับ สอบทาน กัน หลาย ฉะบับ คือ ต้น ฉะบับ ของ พระเจ้า น้อง ยาเธอ กรม ขุน สมมต อมร พันธุ์ ๒ ฉะบับ ของ เจ้าหมื่น ศรี สรรักษ์ ฉะบับ ๑ ของ พระยา อนุรักษ์ ราชมณเฑียร ได้ แต่ เล่มต้น เล่ม เดียว ของ กระทรวง ธรรมการ มี อยู่ แต่ เล่ม ๒ เล่ม เดียว รวม เป็น ฉะบับ ที่ได้ สอบ ทาน กัน ๔ ฉะบับ กับได้ สอบ ทาน กับ แผ่น ศิลา จารึก ที่ มี อยู่ใน วัด พระเชตุพนบางตอนนั้นด้วย

ส่วน การ ตรวจ นั้น ขุน ประสิทธิ์ อักษร สาร เป็น เจ้า หน้าที่ ตรวจ และ หลวงศรีวรโวหาร หลวง ญาณ วิจิตร หลวง ประเสริฐ อักษรนิติ เป็น ที่ ปรึกษา หารือ และค้นคว้า หา หลักฐานใน อักขร วิธี และ ถ้อย คำ ที่สงสัย พระเจ้า น้อง ยาเธอ กรมขุนสมมตอมรพันธุ์ ได้ ทรง พระอุตสาหะประทาน เวลาช่วย ตรวจ ถ้อย คำ และ เนื้อความ และประทาน ความเห็น

ค

เป็น ครั้ง ที่ สุด ด้วย จน ตลอด เหตุ ฉะนั้นควรเป็น ที่ จด จำไว้ ว่า ท่าน ผู้ ที่ได้ มี พระนาม และ นาม ทั้งนี้ ได้ มี พระคุณ อยู่ใน หนังสือ ฉะบับนี้ มาก

ว่า ถึง จำนวนโคลง นั้น เป็น การ ประหลาด ซึ่ง ถึงแม้ว่า ใน การ ที่ได้ พิมพ์ ครั้ง นี้ ได้ ตรวจ ตรา สอบ สวนโดย ถี่ ถ้วน ก็ ยัง รับ ผิด ชอบไม่ได้ ว่า จะ ครบ ถ้วน ถูก ต้อง แน่ อย่างไร คือ หนังสือ เรื่อง นี้ ต้น ฉะบับสมุดไทย เป็น จำนวน ๒ เล่ม จบ ตาม ฉะบับ ทั้งหลายโคลง นำ ข้าง ต้น อยู่ในเล่ม ๑ ก็ ตรง กัน โคลง ส่ง ท้ายในที่ สุด เล่ม ๒ บอก จำนวน ว่า มี อยู่ ๔๐๘ บท ก็ ตรง กัน ทุก ฉะบับ แต่ใน ฉะบับ เหล่านั้น เมื่อ นับ จำนวนโคลง ใน ฉะบับ เดียว จน ตลอด ก็ไม่ มี ฉะบับใด ครบ จำนวน ๔๐๘ บท สัก ฉะบับ เดียว คือ จำนวน ขาด ทุก ฉะบับ และ ที่ ขาด ก็ไม่ ตรง กัน ด้วย ต่อ เมื่อ เอา ฉะบับ ทั้งหลาย เข้าสอบ กัน หมด ได้ ที่ มีทาง นี้ ขาด ทาง โน้น และ มี ทาง โน้น ขาด ทางนี้ ประสม เข้าด้วย กัน จึง พอ ครบ ๔๐๘ บท พอดี นับ แต่โคลง นำ ๒ โคลงไป จน หมดโคลง สุภาษิต แต่ กระนั้น ยัง มีโคลง ซ้ำกัน อยู่อีก คู่หนึ่ง ซึ่ง เป็นโคลง เดียว กัน แต่ ที่ เขียนไว้ ใน พวก โคลง สุภาพ ธรรมดา ครั้งหนึ่ง แล้ว มา มี อยู่ใน จำพวกโคลง กะทู้ อีก ครั้ง หนึ่ง และ มี ตรง กัน ทุก ฉะบับ ด้วย จึง จำ

ฆ

ต้องให้มีไว้ทั้ง ๒ แห่งตามต้นฉะบับ มิฉะนั้นจำนวนก็จะขาดไป ใช่แต่เท่านั้น ฝ่ายที่จารึกไว้ในแผ่นศิลาวัดพระเชตุพนก็ยังประหลาดมาก คือมีจำนวนตั้งแต่โคลงนำต้นไปจนถึงบทที่ ๒๑๕ ตอนหนึ่ง และตั้งแต่บทที่ ๒๑๖ ถึงบทที่ ๓๒๐ รวม ๑๐๕ โคลงหาไม่พบ ขาดไป ๑๕ แผ่นศิลา คือเลขประจำแผ่นก็ขาดด้วย ไม่ทราบว่าศูนย์หายไปข้างไหน ต่อนั้นมาได้พบตั้งแต่บทที่ ๓๒๑ ถึงบทที่ ๓๙๕ ส่วนบทที่ ๓๙๖ และโคลงกะทู้ตลอดไปจนถึงบทที่ ๔๐๘ นั้นไม่มี แต่ตอนนี้ไม่ใช่ว่าแผ่นศิลาขาดหายไปทั้ง ๆ แผ่น ไปมีโคลงอื่นที่ไม่ได้มีอยู่ในฉะบับสมุดไทยทั้ง ๔ ฉะบับ เข้าต่อติดกันในแผ่นที่ค้างอยู่ ตั้งแต่ต่อจากบทที่ ๓๙๕ นั้นตลอดไปอีก ๓๐ บท และไม่พบโคลงส่งท้าย ๒ บทนั้นด้วย เป็นอันค้นได้ในวัดพระเชตุพนเพียงนี้ ไม่ทราบว่าเดิมจะเป็นอย่างไร และเป็นอันหมดความรู้ในบัดนี้ว่าเรื่องจำนวน ๔๐๘ บท กับข้อที่ในวัดพระเชตุพนขาดตั้งแต่บทที่ ๓๙๖ ไป ๑๓ บท และมีแปลกเข้ามาแทนที่อีก ๓๐ บทนั้นจะเถียงกันอย่างไร เป็นอันเหลือวิสัยที่จะตัดสินในบัดนี้ จึงจำเป็นที่จะต้องถือเอาฉะบับสมุดไทยไว้เป็นประมาณก่อน และคัดเอาส่วนที่มีแปลกในวัดพระเชตุพน

ง

มา พิมพ์ไว้ข้างท้าย อีก ตอน หนึ่ง เพื่อได้ รวบ รวมให้เป็น ที่ไว้เสีย ก่อน เมื่อ ต่อไป ท่าน ผู้ใด จะโปรดให้ความ รู้ แก้ วิมุตกังขาใน ข้อ นี้ให้ กระจ่างแจ่มได้ ก็ จะได้ รับ ด้วยความ ยินดี และ จะได้ ทำให้ สำเร็จเรียบ ร้อยในคราว ที่ จะ พิมพ์ ในครั้ง หลังๆ ต่อไป

กรมศึกษาธิการ

วันที่ ๑ มกราคม ร.ศ. ๑๒๓

วิสุทธ สุริยศักดิ์.

ธิบดี

คำนำเมื่อพิมพ์ครั้งที่ ๒

หนังสือเรื่องนี้เมื่อพิมพ์ครั้งแรกเสร็จไปแล้ว ได้อ่านตรวจจึงพบโครงที่ซ้ำกันอยู่อีกถึง ๔ คู่ คือ บทที่ ๒๐๖ กับ ๒๕๘ บทที่ ๒๐๗ กับ ๒๕๗ บทที่ ๒๐๘ กับ ๒๕๙ และบทที่ ๒๐๙ ซ้ำกับบทที่ ๒๖๘ ที่ซ้ำกัน ๔ คู่นี้ ก็ซ้ำกันอยู่ในต้นฉะบับสมุดไทยเดิมนั้นเอง มาเมื่อพิมพ์ครั้งที่ ๒ นี้ บทที่ซ้ำ ๆ กันจึงพิมพ์ไว้แต่แห่งเดียว เพื่อไม่ให้เปลืองที่ เป็นแต่บอกเลขที่ซ้ำกันนั้นไว้ให้ทราบ

กรมศึกษาธิการ

วันที่ ๗ สิงหาคม ร.ศ. ๑๒๖

วิสุทธสุริยศักดิ์

อธิบดี

สุภาษิต โลกนิติ คำโคลง

๑. อัญขยมบรมนเรศเรื้อง รามวงศ์
พระผ่านแผ่นไผททรง สืบไท้
แสวงยิ่งสิ่งสดับองค์ โอวาท
หวังประชาชนให้ อ่านแจ้งจำโครง

๒. ครรโลงโลกนิติน นมนาน
มีแต่โบราณกาล เก่าพร้อง
เป็นสุภาษิต* สาร สอนจิตต์
กลกั่งสร้อยสอดคล้อง เวียไว้ในกรรณ์

๓. ปลาร้าพันห่อด้วย ใบคา
ใบก็เหม็นคาวปลา คละคลุ้ง
คือคนหมู่ไปหา คบเพื่อน พาลนา
ได้แต่รายร้ายฟุ้ง เฟื่องให้เสียพงศ์

๔. ใบพ้อพันห่อหุ้ม กฤษณา
หอมระรวยรสพา เพริศด้วย
คนเสพเสน่หา นักปราชญ์
ความสุขทรายฤๅม้วย ดุจไม้กลิ่นหอม

---

* สุภาษิตโดยปกติเป็นสุภาษิต แต่ที่นี้ต้องการเอก

๒

๕. ผล เดื่อ เมื่อ สุก ไซร้ มีพรรณ
ภาย นอก แดง ดูฉัน ชาด ป้าย
ภาย ใน ย่อม แมลง วัน หนอน บ่อน
ดุจ ดั่ง ใจ คน ร้าย นอก นั้น ดูงาม

๖. ขนุน สุก สล้าง แห่ง สาขา
ภาย นอก เห็น หนาม หนา หนั่น แท
ภาย ใน ย่อม รสา เอมโอช
สาธุชน นั้น แล้ เลิศ ด้วย ดวงใจ

๗. ยาง ขาว ขน เรียบ รอย ดูดี
ภาย นอก หมดใส สี เปรียบฝ้าย
กิน สัตว์ เสพ ปลา มี ชีวิต
เฉก เช่น ชน ชาติร้าย นอก นั้น นวล งาม

๘. รูป แรง ดู ร่าง ร้าย รุงรัง
ภาย นอก เพียง พึงชัง ชั่ว ช้า
เสพ สัตว์ ที่ มรณัง นฤโทษ
ดั่ง จิตต์ สาธุชน กล้า กลั่น สร้าง ทาง ผล

๙. คน พาล ผู้ บาป แท้ ทุรจิตต์
ไป สู่ หา บัณฑิต ค่ำ เช้า
ฟัง ธรรม อยู่ เนือง นิจ บ่ ทราบ ใจนา
คือ จวัก ตักเข้า ห่อน รู้ รส แกง

๓

๑๐ ผู้ใดใจฉลาดกล้า ปัญญา
ได้สดับ ปราชญ์เจรจา อาจรู้
ยิน คำบัด เดียว มา ชัย ทราบ ใจนา
คือ มล้นคนผู้ ทราบ รู้ รสแกง

๑๑ หมู เห็น สีหราช ท้า ชวน รบ
กู สี่ ตีน กู พบ ท่านไซร้
อย่า กลัว ท่าน อย่า หลบ หลีก จาก กู นา
ท่าน สี่ ตีน อย่าได้ วากเว้ วางหนี

๑๒ สีหราช ร้องว่าโอ้ พาล หมู
ทุรชาติ ครั้น เห็นกู เกลียดใกล้
ฤๅ มึงใคร่ รบ ดนู มึงนาศ เองนา
กู เกลียด มึง กูให้ พ่ายแพ้ ภัย ตัว

๑๓ กบเกิดใน สระใต้ บัว บาน
ฤๅ ห่อน รู้ รส มาลย์ หนึ่ง น้อย
ภุมรา อยู่ไกล สถาน นับโยชน์ ก็ ดี
บินโบก มา ค่อย ค้อย เกลือก เคล้า เสาวคนธ์

๑๔ ใจ ชนใจ ชั่วช้า โฉง เฉง
ใจ จัก สอนใจเอง ไป่ได้
ใจ ปราชญ์ คัด ตาม เพลง พลัน ง่าย
คุจ ช่าง ปืน คัดไม้ แต่งให้ ปืน ตรง

๔

๑๕ ไม้ค้อม มี ลูก น้อม นวย งาม
คือ สัตบุรุษ สอน ตาม ง่าย แท้
ไม้ ผุ ดั่ง คน ทราม สอน ยาก
ดัด ก็ หัก แหลก แล้ ห่อน รื้อ โดย ตาม

๑๖ เป็น คน ควร รอบ รู้ สมาคม
สอง ประการ นิยม กล่าวไว้
หนึ่ง พาล หนึ่ง อุดม นักปราชญ์
สอง สิ่ง นี้ จงให้ เลือก รู้ สมาคม

๑๗ คนใดไป เสพ ด้วย คน พาล
จัก ทุกข์ ทน เนา นาน เนิ่น แท้
ใคร เสพ ท่วย ทรง ญาณ เปรม ปราชญ์
เสวย สุข ล้ำเลิศ แล้ เพราะ ได้ สดับ ดี

๑๘ ได้ เห็น นักปราชญ์ ไซร้ เป็น สุข
อยู่ ร่วม แดน หาย ทุกข์ ค่ำ เช้า
ผู้ พาล สั่ง สอน ปลุก ใจ ดั่ง พาล นา
ยลเยี่ยง นก แขก เต้า ตก ต้อง มือ โจร

๑๙ จง นับ สัตบุรุษ รู้ บุญ กรรม
จง ละ หลีก พาล อัน ชั่ว ร้าย
จง สร้าง สืบ บุญธรรม์ ทุก เมื่อ
จง นึก นิตย์ ชีพ คลาย คุจ ด้วย ฟอง ชล

๕

๒๐ คบกากาโหดให้ เสียพงศ์
พาตระกูลเหมหงส์ แหลกด้วย
คบคนชั่วจักปลง ปลดชอบ เสียนา
ตรายลูกหลานเหลนม้วย ไม่ม้วยนินทา

๒๑ มดแดงแมงป่องไว้ พิษหาง
งูจะเข็บพิษวาง แห่งเขี้ยว
ทรชนทั่วสรรพางค์ พิษอยู่
เพราะประพฤติมันเกี้ยว เกี่ยงร้ายแกมดี

๒๒ นาคีมีพิษเพี้ยง สุริโย
เลื้อยบ่ทำเดโช แช่มช้า
พิษน้อยหยิ่งโยโส แมงป่อง
ชูแต่หางเองอ้า อวดอ้างฤทธี

๒๓ ความรู้ผู้ปราชญ์นั้น รักเรียน
ฝนทั่งเท่าเข็มเพียร ผ่ายหน้า
คนเกียจเกลียดหน่ายเวียน วนจิตต์
กลอุทกในตะกร้า เปี่ยมล้นฤๅมี

๒๔ กระแสอ่อมเพ็ญเพียบน้ำ ฤๅติง
โอ่งอ่างพร่องชลชิง เฟื่องหมือ
ผู้ปราชญ์ห่อนสุงสิง เยียใหญ่
คนโฉดรู้น้อยก้อ พลอดพ้นประมาณ

๖

๒๕ งาสาร ฤๅเหี้ยนห่อน หดคืน
คำ กล่าว สาธุชน ยืน อย่างนั้น
ทุรชน กล่าว คำ ฝืน คำ เล่า
หัว เต่า ยาว แล้ว สั้น เล่ห์ ลิ้น ทรชน

๒๖ ทุรชน อย่า เคียด แค้น อย่า สนิท
อย่า ห่าง ศัตรู ชิด อย่าใกล้
คือไฟ ถ่าน แรง ฤทธิ์ ถือ ถลาก มือ นา
แม้น ดับ แล้ว ขไหม้ หม่น ต้อง มือ ดำ

๒๗ มิตร พาล อย่า คบให้ สนิท นัก
พาลใช่ มิตร อย่า มัก กล่าวใกล้
ครั้นคราว เคียด คุมซัก เอาโทษ ใส่ นา
รู้ เหตุ สิ่งใดไซร้ ส่อ ลิ้น กลาง สนาม

๒๘ หมาใด ตัวร้าย ขบ บาทา
อย่า ขบ ตอบ ต่อหมา อย่า ขึ้ง
ทรชน ชาติ ช่วง ทา รุณโทษ
อย่าโกรธ ทำ หน้า บึ้ง ตอบ ถ้อย ถือ ความ

๒๙ ลูก สะเดา น้ำ ผึ้ง ซาบ โซมปน
แล้ว ปลูก ปอง รสคนธ์ แอบ อ้อย
ตราบเท่า ออก ดอกผล พวง ดก
ขม แห่ง สะเดา น้อย หนึ่ง รู้ โรยรา

๗

๓๐ พริกเผ็ดใครให้เผ็ด ฉันใด
หนามย่อมแหลมเองใคร เซี่ยม * ให้
จันทนกฤษณาไฉน ใครอบ หอมฤๅ
วงศ์แห่ง นักปราชญ์ได้ เพราะด้วยฉลาดเอง
๓๑ จันทน์แห้ง กลิ่น ห่อนได้ ตรธาน
อ้อย หีบ ชาน ยัง หวาน โอชอ้อย
ช้าง เข้า ศึก เสียม สาร ยกย่าง งาม นา
บัณฑิต แม้น ทุกข์ ร้อย เท่า รื้อ ลม ธรรม
๓๒ ฝูง หงส์ หลง เข้า สู่ ฝูง กา
สีหราชเคียงโคคลา คลาดเคล้า
ม้า ต้น ระคน ลา เลว ชาติ
นักปราชญ์ พาล พา เต้า สนิ้ไฉน งาม
๓๓ แมลงวันแสวง เสพ ด้วย ลามก
พาล ชาติ เสาะ สิ่ง รก เรื่อง ร้าย
ภุมรา เห็จ เหิร หก หาบุษ ปนา
นักปราชญ์ ฤๅ ห่อน หม้าย † หมั่นสู้ แสวง ธรรม

---

* เซี่ยม โดยปกติใช้ เสี้ยม แต่ที่นี้ต้องการ เอก.
† หม้าย ,, ,, ม่าย ,, ,, โท.

๘

๓๔ เนื้อปองน้ำหญ้าบ่ ปองทอง
ลิงบ่ปองรัตนปอง ลูกไม้
หมูปองอสุจิของ หอมห่อน ปองนา
คนเคลือบเคลิ้มบ้าใบ้ ห่อนรู้ปองธรรม

๓๕ การเกิดพยาธิโรคร้าย ยาหาย
แต่พยสยาไบ่วาย ตรายม้วย
ชาติเสือหอนหายลาย ลบผอง
กล้วยก็กล้วยคงกล้วย กลับกลายฤๅมี

๓๖ ขุนเขาสูงร้อยโยชน์ คณนา
ขุนปรายด้วยโยธา ราบได้
จักล้างพยสสา หัสยาก
ยศศักดิ์ให้เท่าให้ พยสนั้นฤๅหาย

๓๗ คบคนผู้โฉดเคลิ้ม อับผล
หญิงเคียดอย่าระคน ร่วมห้อง
อย่าคบหมู่ทรชน สอนยาก
บัณฑิตแม้ตกต้อง โทษสู้สมาคม

๓๘ ภูเขาอเนกล้ำ มากมี
บมิหนักแผ่นธรณี หน่อยไซร้
หนักนักแต่กระลี ลวงโลก
อันจักทรงทานได้ แต่พื้นนรกานต์

๙

๓๙ ภูเขาทั้งแท่งล้วน ศิลา
ลมพยุ* พัดพา บ่ขึ้น
สรรเสริญและนินทา คนกล่าว
ใจปราชญ์ฤๅเฟื่องฟื้น ห่อนได้จินต์จล

๔๐ ห้ามเพลิงไว้อย่าให้ มีควัน
ห้ามสุริยแสงจันทร์ ส่องไซร้
ห้ามอายุให้หัน คนเล่า
ห้ามดั่งนี้ไว้ได้ จึ่งห้ามนินทา

๔๑ ภูเขาเหลือแหล่ล้วน ศิลา
หามณีจินดา ยากได้
ฝูงชนเกิดมามา ในโลก
หานักปราชญ์นั้นไซร้ เลือกแล้วฤๅมี

๔๒ ป่าหลวงหลายโยชน์พร้อม พฤกษา
หาแก่นจันทน์กฤษณา ยากไซร้
ฝูงคนเกิดมีมา เหลือแหล่
หาปราชญ์ฤๅจักได้ ยากแท้ควรสงวน

๔๓ มัจฉามีทั่วท้อง ชโลธร
หาเงือกงูมังกร ยากได้
ทั่วด้าวพระนคร คนมากมีมา
จักเสาะสัตบุรุษไซร้ ยากแท้จักมี

---

* พยุ โดยปกติใช้ พายุ แต่ที่นี้ต้องการเอก

๑๐

๔๔ ดารา มี มาก ร้อย ถึง พัน
บ่ เปรียบ กับ ดวง จันทร์ หนึ่งได้
คน พาล มาก อนันต์ ในโลก
จะ เทียบ เท่า ปราชญ์ ไซร้ ยาก แท้ ฤๅ ถึง

๔๕ เหม หงส์ เลี้ยง ชีพ ด้วย สาคร
ช้าง พึ่ง พนาดร ป่าไม้
ภุมรา บุษบา กร ครอง ร่าง ตน นา
นักปราชญ์ เลี้ยง ตัวได้ เพื่อ ด้วยปัญญา

๔๖ นก แร้ง บินได้ เพื่อ เวหา
หมู่ จระเข้ เต่า ปลา พึ่ง น้ำ
เชิญใจ พึ่ง ราชา จอม ราช
ลูก อ่อน อ้อน กลืน กล้ำ เพื่อ น้ำ นม แรง

๔๗ ป่า พึ่ง พาล พยัคฆ์ ร้าย ราวี
เสือ พึ่งไพร พงพี เถื่อน ถ้ำ
ความ ชั่ว พึ่ง ความ ดี เท็จ พึ่ง จริง นา
เรือ พึ่ง แรง น้ำ น้ำ หาก รู้ คุณเรือ

๔๘ ตีน งู งู ไซร้ หาก เห็น กัน
นม ไก่ไก่ สำคัญ ไก่ รู้
หมู่โจร ต่อโจร หัน เห็น เล่ห์ กัน นา
เชิง ปราชญ์ ฉลาด กล่าว ผู้ ปราชญ์ รู้ เชิง กัน

๑๑

๔๙ มี อายุ ร้อย หนึ่ง นาน นัก
ศีล ชื่อ บ้ญูทางค์ จัก ไป่ รู้
ชวบ เดียว เด็ก รู้ รัก ยา นิ้ง ศีล นา
พระ ตรัส สรรเสริญ ผู้ เด็ก นั้น เกิด ศรี

๕๐ คนใด ยืน อยู่ ร้อย พรรษา
ใจบ่ มี ปรีชา โหดไร้
เดือน เดียว เด็ก เกิด มา ใจ ปราชญ์
สรรเพ็ชญ์ บัณฑรไว้ เด็ก นั้น ควร ยอ

๕๑ คนใด ยืน เหยียบ ร้อย ชวบ ปี
ความอุตส่าห์ ฤๅ มี เท่า ก้อย
เด็ก เกิด ชวบ หนึ่ง ดี เพียร พาก
พระตรัส ว่า เด็ก น้อย นี่ เนื้อ เวไนย

๕๒ อายุ ถึง ร้อย ชวบ เจียร กาล
ธรรโมช อันโอฬาร บ่ รู้
เด็ก น้อย เกิด ประมาณ วัน หนึ่ง
เห็นถ่อง ธรรม ยิ่ง ผู้ แก่ ร้อย พรรษา

๕๘ มี อายุ อยู่ ร้อย ปี ปลาย
ความ เกิด และ ความ ตาย ไป่ รู้
วัน เดียว เด็ก หญิง ชาย เห็น เกิด ตายนา
ลูก อ่อน นั้น ยิ่ง ผู้ แก่ ร้อย ปี ปลาย

๑๒

๕๔ ธิรางค์รู้ธรรมะแม้ มากหลาย
บ่กล่าวให้หญิงชาย ทั่วรู้
คุจหญิงสกลกาย งามเลิศ
อยู่ร่วมเรือนผัวผู้ โหดแท้ชั่นที

๕๕ เว้นวิจารณ์ว่างเว้น สดับฟัง
เว้นที่ถามอันยัง ไป่รู้
เว้นเล่าลิขิตสัง เกตว่าง เว้นนา
เว้นดั่งกล่าวว่าผู้ ปราชญ์ได้ฤๅมี

๕๖ รู้ธรรมเทียมเท่าผู้ ทรงไตร
เงนจักธรรถภายใน ลึกล้น
กล่าวแก้สิ่งสงสัย เลอะเลื่อน
รสพระธรรมอันอั้น ว่ารู้ใครชม

๕๗ รู้น้อยว่ามากรู้ เริงใจ
กลกบเกิดอยู่ใน สระจ้อย
ไป่เห็นชะเลไกล กลางสมุทร
ชมว่าน้ำบ่อน้อย มากล้ำลึกเหลือ

๕๘ รูปชั่วมักแต่งแกล้ง เกลาทรง
ใจขลาดมักอาจอง อวดสู้
น้ำพร่องกะละออมคง กระฉอก ฉานนา
เฉาโฉดโอยฐ์อวดรู้ ว่ารู้ใครเทียม

๑๓

๕๙ จระเข้คับน่านน้ำ ไฉนหา ภักษ์เฮย
รถใหญ่กว่ารัถยา ยากแท้
เสือใหญ่กว่าวนา ไฉนอยู่ ได้แฮ
เรือเชื่องคับชะเลแล้ แล่นโล้ไปไฉน

๖๐ มณฑก ทำเทียบ ท้าว ราชสีห์
แมว ว่า กู พยัคฆ์ แกว่นกล้า
นกจอก ว่า ฤทธิ์ กูยิ่ง ครุฑนา
คนประกาย ขุก มีข้า ยิ่งนั้นแสนทวี

๖๑ หิ่งห้อย ส่องกันซู่[1] แสงจันทร์
บั้ทม์ เทียบ เทียม รัตน์อัน เอี่ยมข้า[2]
ทองเหลือง หลู่สุวรรณ์ ธรรมชาติ
พาล ว่าตนเอง อ้า อาจล้ำเลยกวี

๖๒ เสือผอม กวาง วิ่ง!เข้า โจมขวิด
ไป่ ว่าเสือ มีฤทธิ์ เลิศล้ำ
เลียบเสือคม ดั่งกริช เสือซ่อน ไว้นา
ครั้นปะปาม ล้มขว้า[3] จึ่งรู้จักเสือ

---

๑ ซู่ ที่แท้คือ สู้ แต่ต้องการเอก
๒ ข้า ที่ถูกเป็น ค่า „ „ โท
๓ ขว้า „ „ คว่ำ „ ที่นี้ต้องการโท

๑๔

๖๓ ทองเหลืองเปลื้องร้ายห่อน เห็นมี
ขัดเท่าขัดราคี เล่าไซร้
นพคุณหมดใสสี เสร็จโทษ
ถึงบ่แต่งตั้งไว้ แจ่มแจ้งไพบูลย์

๖๔ พระสมุทรไหวหวาดห้วย คลองสรวล
เมรุพลวกปลวกสำรวล ร่ำเร้า
สีหราชร่ำคร่ำครวญ สุนัขเยาะ หยันนา
สุริยส่องยามเย็นเช้า หิ่งห้อยยินดี

๖๕ แมวล่าหนูแซ่ซี้ จรจรัล
หมาล่าวิฬาร์ผัน สู้หล้าง*
ครูล่าศิษย์ละธรรม์ คบเพื่อน พาลนา
เสือล่าป่าแรมร้าง หมดไม้ไพสณฑ์

๖๖ จามรีขนข้องอยู่ หยุดปลด
ชีพบ่รักรักยศ ยิ่งไซร้
สัตว์โลกซึ่งสมมติ มีชาติ
ดูเยี่ยงสัตว์นั้นได้ ยศซ้องสรรเสริญ

---

* หล้าง โดยปกติเป็น ล่าง แต่ที่นี้ต้องการโท

๑๕

๖๗ นพ คุณใส่เข้า สุข แสน ที
ค้อนเหล็ก รุมรัน ตี ห่อน ม้วย
บ่ เจ็บ เท่า จุลี สัก หยาด
เจ็บ แต่ ท่าน ซั่ง ด้วย กล่ำ น้อย หัว คำ

๖๘ เสียสิน สงวนศักดิ์ไว้ วงศ์หงส์
เสีย ศักดิ์ สู้ ประสงค์ สิ่ง รู้
เสีย รู้ เร่ง ดำรง ความ สัตย์ ไว้ นา
เสีย สัตย์ อย่า เสีย สู้ ชีพ ม้วย มรณา

๖๙ ตัด จันทน์ พื้น ม่วงไม้ ขีม บก
แปลง ปลูก หนาม ราย รก รอบ เรื้อ
ฆ่า หงส์ มยุระนก กระเหว่า เสีย นา
เลี้ยง หมู่ กา กิน เนื้อ ว่า รู้ ลีลา

๗๐ เอา สาร เทียม ชูโอ้ เขิ้น มูล
เก็บ ขี้ทม เทียม แก้ว ปูน ค่าไว้
เมือง ใด พิกัด พูน มี ดั่ง นี้นา
นับ แต่ไกล อย่าได้ ไต่ เต้า เมือง เข็ญ

๔

๑๖

๗๑ น้ำเคี้ยว ยูง ว่าเงี้ยว ยงตาม
ทรายเหลือบ หางยูงงาม ว่าหญ้า
ตาทราย ยิ่งนิล วาม พรายเพริศ
ลิง ว่าหว้า หวังหว้า หว่าค้นโคดตาม

๗๒ สังขาร หวัว ผู้ว่า ตนทรนง
ทรัพย์ย่อม หวัวคนจง ว่าเจ้า
หญิง หวัว แก่ ชาย ปลง• ชมลูก
มัจจุราช หวัว ผู้เถ้า† บ่รู้วันตาย

๗๓ มือด้วน คิดจะ มล้าง เขาหมาย
ปากด้วน* ถ่มน้ำลาย เลียบฟ้า
หึง ห้อย แข่ง แสงฉาย สุริเยศ
คนทุพพล อวดกล้า แข่งผู้มีบุญ

๗๔ แว่นตา มาใส่ ผู้ อันธการ
คน หนวก พิ้ สำนาน ขับร้อง
คนใบ้ ไผ่เสดงสาร โคลงกาพย์
เฉกเครื่อง ประกับซ้อง ใส่ให้วานร

• น่าจะเป็นหลง

† เถ้า ที่ถูกใช้เฒ่า แต่ที่นี้ต้องการโท

* ด้วน คำนี้อยู่ในที่เอก แต่ได้สอบต้นฉบับ ๓ ฉบับกับแผ่นศิลาจารึกคงเป็น ด้วน ตรงกันทุกฉบับ

๑๗

๗๕ วัด ช่าง เบื้อง บาท รู้ จัก สาร
วัด อุทก ชัก กระมุท มาลย์ แม่น รู้
ดู ครู สดับ โวหาร สอน ศิษย์
ดู ตระกูล เผ่า ผู้ เพื่อ ถ้อย เจรจา

๗๖ พระ สมุทร สุด ลึก ล้น คณ นา
สาย ดิ่ง ทิ้ง ทอด มา หยั่ง ได้
เขา สูง อาจ วัด วา กำหนด
จิตต์ มนุษย์ นี้ ไซร้ ยาก แท้ หยั่ง ถึง

๗๗ ไม้ ล้ม ควร ค่าม* ได้ โดย หมาย
คน ล้ม† จัก ข้าม กราย ห่อน ได้
ทำ ชอบ ชอบ ห่อน หาย ชอบ กลับ สนอง นา
ทำ ผิด ผิด จัก ให้ โทษ แท้ ถึง ตน

๗๘ ไม้ ล้ม จัก ค่าม* ให้ ดู กาล
คน ทาว ล้ม ข้าม พาน ห่อน ได้
เสือ ผอม อย่า อวด หาญ เข้า ผลัก เสือ แฮ
พาล ประทุษฐ์ ตก ไร้ อย่า ได้ ทำ คุณ

---

* ค่าม โดยปกติใช้ ข้าม แต่ในที่นี้ต้องการเอกก็ต้องใช้ ค่าม

† ล้ม คำนี้อยู่ในที่เอก แต่ต้นฉบับ ๓ ฉบับกับในแผ่นศิลาจารึกตรงกันอยู่เช่นนี้ทุกฉบับ

๑๘

๗๙ ทรชน ยากไร้ อย่า   ทำคุณ
อย่า หยิบ ทรัพย์ อุดหนุน   หย่อนให้
ก่อเกื้อ เกือบ เกิน ทุน   มัน มั่ง มีนา
ครั้น ค่อย คลาย วายไร้   กลับ สู้ ดูแคลน

๘๐ แม้น ทำคุณ ท่านได้   ถึง พัน
ครั้นโทษ มี แต่ อัน   หนึ่งไซร้
ติฉิน หมื่น คำ หยั้น   เยาะ กล่าว
กลับ ลบ คุณ หลังได้   ยิ่ง ด้วย พันทวี

๘๑ ทำคุณ ท่าน ห่อน รู้   คุณสนอง
ท่าน บ่ แทนคุณ ป้อง   โทษให้
กล กา แต่ง ยูงทอง   ลายเลิศ
ยูง เอา* หมึก ม่อไล้   ลูบ สิ้น สรรพางค์

๘๒ เทพา พันเทพ เรื้อง   ฤทธิรงค์
บ่ เท่า พระ อินทร์ องค์   หนึ่งได้
คุณ พันหนึ่ง ผู้ทรง   ความ ชอบ ไว้นา
มีโทษ อันหนึ่งไซร้   กลับ กล้า พัน คุณ

---

* เอา อยู่ที่เอกแต่ต้นฉะบับกับในแผ่นศิลาจารึกตรงอย่างนี้

๑๙

๘๓ ใคร ซื่อ ซื่อ ต่อ ทั้ง ทาม กัน
ใคร คด ควร คดผัน ตอบ เต้า
ทอง แดง ว่า สุวรรณ์ ยัง ถ่อง เหมือนฤๅ
ดุ๋ง ลูก สู สอง เถ้า* ว่าโอ้ เป็นลิง

๘๔ ใคร ทำโทษโทษ นั้น แทน ทด
ใคร คิด จิตต์ คด คด ต่อ ข้าง
ใคร จริง จึ่ง จริง จรด รัก ต่อ กันนา
ใครใคร่ ร้าง เร่ง ร้าง รักร้าง แรมไกล

๘๕ นาย รักไพร่ไพร่ พร้อม รัก นาย
มีศึก สู้ จนตาย ต่อ แย้ง
นาย เบียฬไพร่ไพร่ กระจาย จาก หมู่
นาย บ่ รักไพร่ แกล้ง ล่อ ล้าง ผลาญนาย

๘๖ ข้า ท้าว เอาจิตต์ ท้าว แม่น หมาย
บ่าว ท่าน เอาใจ นาย แม่น หมั้น†
ศิษย์ ท่าน ผ่อน ผันผาย โดย จิตต์ ครูนา
อยู่ ที่เรือน ตัวนั้น แต่ น้ำใจเอง

๘๗ รัก กัน อยู่ ขอบฟ้า เขา เขียว
เสมอ อยู่ หอแห่งเดียว ร่วม ห้อง
ชัง กัน บ่ แล เหลียว ตา ต่อ กันนา
เหมือนขอบ ขอบ พามา ป้อง บ่าไม้ มาบัง

---

* เถ้า ที่ถูกใช้ เฒ่า แต่ที่นี้ต้องการ ไท
† หมั้น .. มั่น ,, ,, ไท

๒๐

๘๘ ให้ท่าน ท่าน รักให้ ตอบสนอง
นบท่าน ท่าน จักป้อง นอบไหว้
รักท่าน ท่านควรครอง ความรัก เรานา
สามสิ่งนี้เว้นไว้ แต่ผู้ทรชน

๘๙ แม้นมีความรู้ดั่ง สัพพัญญู
ผิบ่มีคนชู ห่อนขึ้น
หัวแหวนค่าเมืองตรู ตาโลก
ทองบ่รองรับพื้น ห่อนแก้วมีศรี

๙๐ ราชรถ ปรากฏด้วย ธงชัย
ควันประจักษ์แก่กองไฟ เที่ยงแท้
ราชา อิสสระใน สมบัติ
ชายย่อมเฉลิมเลศแล้ ปิ่นแก้วเกศหญิง

๙๑ รำฟ้อน สุนทระด้วย รูปา
ร้องขับศัพท์เสน่หา ยิ่งแท้
มวย ปล้ำ ลำสันสา นารถจึ่ง ดีแฮ
รักกับชังนั้นแล้ เพื่อล้นเจรจา

๙๒ กระเหว่าเสียงเพราะแท้ แก่ตัว
หญิงเลิศ เพราะ รักผัว แม่นหมั้น*
นักปราชญ์ มาตร รูปมัว หมองเงื่อน งามนา
เพราะเพื่อรสธรรมนั้น ส่องให้เห็นงาม

---

* หมั้น ที่ถูกใช้ มั่น แต่ที่นี้ต้องการโท

๒๑

๙๓ นารายณ์ร้าย เว้น จาก อาภรณ์
อากาศ ขาด สุริยจร แจ่ม หล้า
เมืองใด บ่มี วร นัก ปราชญ์
แม้ว่า งาม ล้นฟ้า ห่อนได้ งามเลย

๙๔ เขาใดไร้ถ้ำราช สีห์หมาง
สระไหด หงส์ ละวาง วาก เว้
พฤกษ์ ใด ยกใบ บาง นก หน่าย
สาว ชัก ชู้ โอ้เอ้ เพราะ ชู้ ชายทราม

๙๕ ป่าใดไกลพยัคฆ์ร้าย ราวี
ไม้หมด ม้วย บ่มี ร่ม ชื้อ
หญิง ยศ งดงาม ดี ผัว หน่าย
เป็นที่หมื่น ชาย ยื้อ หยอก เย้า เสียตน

๙๖ พลูหมาก จากโอษฐ์โอ้ เสีย ศรี
หญิง จาก จอม สามี ครอบ เกล้า
เรือน ปราศ จาก บุตรี ครุณ เด็ก
เมือง จาก จอม ภพ เจ้า สิ้น ฤๅงาม

๙๗ เจ็ด วัน เว้น ดีดซ้อม ดนตรี
อักขระ ห้าวัน หนี เนิ่น ช้า
สาม วัน จาก นารี เป็น อื่น
วัน หนึ่ง เว้น ล้างหน้า อับ เศร้า ศรีหมอง

๒๒

๙๘ ดอยใด มีถ้ำราช สีห์ประสงค์
เหมืองมาบ มีบัว หงส์ หากใกล้
ต้นไม้ พุ่ม พัวพง นก มาก มีนา
สาว หนุ่ม ตาม ชู้ไซร้ เพราะ ชู้ชอบตา

๙๙ เบื้อก ตม ชม ชื่น เชื้อ กาสร
หงส์ กับ บุษบากร ชื่น ช้อย
ภิกษุ เสพ สังวร ศีลสุข ไซร้ นา
บุรุษ รส รัก ร้อย เท่า น้อมใน หญิง

๑๐๐ ใคร จัก ผูกโลกแม้ รัด รึง
เหล็ก เท่า ลำตาล ตรึง ไป่ หมั้น *
มนตร์ ยา ผูก นานหึง หาย เสื่อม
ผูก เพื่อไมตรี นั้น แน่น เท้า วันตาย

๑๐๑ จำ สาร สับปลอก เกี้ยว ตีน สาร
จำนาค มนตร์ โอฬาร ผูก แท้
จำ คม เพื่อใจ หวาน ต่าง ปลอก
จำโลก นี้ มั่นแล้ แต่ ด้วยไมตรี

---

* หมั้น โดยมากใช้ มั่น.

๒๓

๑๐๒ เรียนพระธรรมแท้ผูก ศาสนา
ปลอกผูกคชตรึงตรา ตรากหมั้น*
มนตร์คลและหยูกยา สมรรถผูก งูแฮ
ผูกโลกทั้งหลายนั้น แน่นด้วยไมตรี

๑๐๓ ผจญคนมักโกรธด้วย ไมตรี
ผจญหมู่ทรชนดี ต่อตั้ง
ผจญคนจิตต์โลภมี ทรัพย์แผ่ เผื่อนา
ผจญอสัจให้ยั้ง หยุดด้วยสัตยา

๑๐๔ รบศึกชำนะได้ ในรงค์
รบแม่เรือนตัวยง ขยาดแพ้
รบใจชักให้คง ความสัจ
คือว่าผู้นั้นแล้ เลิศล้ำชายชาญ

๑๐๕ คนใดคนหนึ่งผู้ ใจฉกรรจ์
เคียดฆ่าคนอนันต์ หนักแท้
ไป่ปานบุรุษอัน ผจญจิตต์เองนา
เขียรท่านเยินยอแล้ ว่าผู้มีชัย

---

* หมั้น ที่ถูกใช้ มั่น แต่ที่นี้ต้องการ โท

๒๔

๑๐๖ แพ้ศึกหลบหลีกได้ รอดตน
แพ้คดีทุกข์ชนม์ ทรัพย์ม้วย
แพ้เขยค่นจนจน ตัวยาก ก็ดี
แพ้แม่เรือนทำร้าย ยากเท้า บรรลัย

๑๐๗ สงครามแสวงท่วย*แกล้ว อาสา
กลคดีพึงหา ท่านรู้
ยามกินรสโอชา ชวนเพื่อน กินนา
หาปราชญ์ล้ำเลิศผู้ เมื่อแก้ ปริศนา

๑๐๘ แสวงรู้พึงคบด้วย บัณฑิต
แสวงทรัพย์คบพาณิช ง่ายไซร้
แสวงหายศศักดิ์ชิด ชอบราช
ผิใคร่ได้ลูกไซร้ เสพสู่ เมียสาว

๑๐๙ หายากเชิงรอบรู้ การกิจ
หายากเชิงชาญชิด ชอบใช้
หายากเช่นเชิงมิตร คู่ชีพ
หายากเชิงช่างให้ ชอบน้ำใจจริง

* ท่วย หมายความว่า ทวย แต่ต้องการ เอก

๒๕

๑๑๐ ร้อยคนหาแกว่นแกล้ว กลางรงค์
พันหนึ่งหาปัญญายง ยิ่งรู้
แสนคนเสาะคนตรง ยังยาก
ไป่เท่าคนหนึ่งผู้ อาจอ้างอวยทาน

๑๑๑ ช้างม้าเมียมิ่งแก้ว เงินทอง
ตัวมิตายจักปอง ย่อมได้
ชีวิตสิ่งเดียวของ หายาก
ใช่ประทีปเทียนไต้ ดับแล้วจุดคืน

๑๑๒ หาสินหาขวบแท้ พยายาม
แสวงคู่ผัวเมียสาม ขวบเข้า
แสวงรู้ค่อยเรียนตาม ต่อเจ็ดขวบมา
แสวงไม้เผาไทท้าว ต่อสิ้นสุดกรรม

๑๑๓ เมื่อน้อยเรียนเร่งรู้ วิชชา
ครั้นใหญ่หาสินมา สู่เหย้า
เมื่อกลางแก่ศรัทธา ทำแต่บุญนา
ครั้นแก่แรงวอกเว้า ห่อนได้เป็นการ

๑๑๔ ความรู้เรียนเมื่อน้อย หนังสือ
ค่อยสมรรถจึงหัดปรือ โล่ห์ดั้ง
รู้แล้วเลิศอย่าถือ ตนถ่อม เถิดพ่อ
บุญจักให้ใครรั้ง รีบรู้เป็นเอง

๒๖

๑๑๕ ปางน้อยสำเหนียกรู้ เรียนคุณ
ครั้นใหญ่ย่อมหาทุน ทรัพย์ไว้
เมื่อกลางแก่แสวงบุญ ธรรมชอบ
ยามหง่อมทำใดได้ แต่ล้วนอนิจจัง

๑๑๖ ความรู้ดูยิ่งล้ำ สินทรัพย์
คิดค่าควรเมืองนับ ยิ่งไซร้
เพราะเหตุจักอยู่กับ กายอาตมานา
โจรจักเบียนบ่ได้ เร่งรู้เรียนเอา

๑๑๗ จักเรียนความรู้พึ่ง นิจครู
จักกล่าวภรรยาดู พวกพ้อง
จักขึ้นสู่บนภู เขาค่อย เดินนา
จักเสพกามาพร้อง โกรธไซร้รำพึง

๑๑๘ ความเพียรเป็นอริแล้ว เป็นมิตร
คร้านเกียจเป็นเพื่อนสนิท ร่วมไร้
วิชชาเฉกยาติด ขมขื่น
ประมาทเหมือนคับได้ ชั่วร้ายฤๅเห็น

๒๗

๑๑๙ ผิรู้รู้จุ่งให้ เทียมคน
จักเงื่องเงื่องเป็นกล เงื่องแหง*
จักสุกอย่าสุกปน ดิบครึ่ง หนึ่งนา
ทางไล่ไว้หนีแก้ รอดแคล้วภัยพาล

๑๒๐ ความรู้รู้ยิ่งได้ สินศักดิ์
เป็นที่ชนพำนัก นอบน้อม
อย่างเกียจเกลียดหน่ายรัก เรียนต่อ
รู้ชอบใช่หอบหิ้ว เหนื่อยแพ้แรงโรย

๑๒๑ วิชชาเป็นเพื่อนเลี้ยง ชีวิต
ยามอยู่เรือนเมียสนิท เพื่อนร้อน
ร่างกายสหายติด ตามทุกข์ ยากนา
ธรรมหากเป็นมิตรข้อน เมื่อม้วยอาสัญ

๑๒๒ เป็นชายความรู้ยิ่ง เป็นทรัพย์
ตกประเทศมีผู้นับ อ่านอ้าง
สตรีรูปงามสรรพ เป็นทรัพย์ ตนนา
แม้ตกยากไร้ร้าง ห่อนไร้สามี

---

* แหง้ หมายความว่า แง่ แต่ในที่นี้ต้องการ โท

๒๘

๑๒๓ เห็นใด จำให้แน่ นึกหมาย
ฟังใด* อย่าฟังดาย สดับหมั้น†
ชมม์ยืน อย่าพึงวาย ตรองตริก ธรรมนา
สิ่งสดับ ทั้งนั้น ผิดเพี้ยนเป็นครู

๑๒๔ เภตรา เพียบล้นล่ม จม อรร ณพ นา
เกวียนหนัก หักเพลา พลัน ง่ายไซร้
ม้า น่าน ซ่าน หลังคัน เพราะเขียม เต็มแอ
ผู้ ประจาค มากให้ ทรัพย ม้วย หมดตัว

๑๒๕ พลอดนัก มัก พลาดพลั้ง พลันผิด
หาญนัก มัก ชีวิต มอดม้วย
ตรองนัก มักเสีย จิตต์ จักคลั่ง
รัก นัก มัก หลง ด้วย เล่ห์ลิ้น ลมหญิง

๑๒๖ คนใดโผง พูดโอ้ อึงคัง
อวด ว่า กล้า อย่าฟัง สับ ปลิ้
หมา เห่า เล่า อย่าหวัง จักขบ ใคร นา
สอง เหล่า เขา หมู่นี้ ชาติ เชื้อ เดียวกัน

---

* ใด ขาดเอก ต้นฉะบับตรงกันทุกฉะบับ

† หมั้น ที่ถูกใช้ มั่น แต่ต้องการ โท

๒๙

๑๒๗ เสือใดแรงร้ายระ พระพง
อาจอุกบุกดงยง ขบคั้น
กินสัตว์สุระทนง ศักดิ์สาธุ
จักฉิบหายตายหมั้น† เพราะร้ายแรงทนง

๑๒๘ ลับหลังบังเบียดล้าง ลบคุณ
ต่อพักตร์ยกยอบุญ ลึกซึ้ง
คบมิตรจิตต์ปากบุ่น เบ็นดุจ นี้นา
กลดั่งเสพน้ำผึ้ง คลุกเคล้ายาตาย

๑๒๙ ผู้อื่นแม้ประโยชน์ไซร้ เสมอมิตร
มิตรประทุษฐ์ทำจิตต์ เจ็บช้ำ
กายกับพยาธิขิด ใคร ชอบ เลยนา
รุกขชาติในบ่าล้า เลิศให้เบ็นยา

๑๓๐ สนิมเหล็กเกิดแต่เนื้อ ในตน
กินกัดเนื้อเหล็กจน กร่อนชร้า*
บาปเกิดแต่ตนคน เบ็นบาป
บาปย่อมทำโทษซ้ำ ใส่ผู้บาปเอง

† หมั้น โดยปกติใช้ มั่น แต่ในที่นี้ต้องการ โท
* ชร้า ,, ,, คร่ำ ,, ,, โท

๓๐

๑๓๑ ฟักแฟง แตงเต้า ถั่ว งา ผล
หว่าน สิ่งใดให้ผล สิ่ง นั้น
ทำ ทาน หว่าน กุศล ผลเพิ่ม พูน นา
ทำ บาป บาป ซั้น ซั้น ไล่ เลี้ยง ตาม ตน

๑๓๒ ยา ยำ ประกอบ ด้วย มนตร์ ดล
เคราะห์ โศก ฤกษ์ บนปน ประไซร้
แม้น บุญ ช่วย อวย ผล ผล เพิ่ม พูนนา
แม้น บาป บุรพกรรมให้ บาป ซ้ำ เสีย ศูนย์

๑๓๓ มี สิน ฤๅ เท่า ผู้ มี คุณ
บาป มิตร ฤๅ ปาน ปุน พยาธิไซร้
รักใด จัก เพิ่ม พุน รัก ชาติ มา นา
แรง อื่น ฤๅ จักได้ เท่า ด้วย แรงกรรม

๑๓๔ อย่าโทษไทท้าว ท่วย เทวา
อย่าโทษ สถาน ภูผา ย่าน กว้าง
อย่า โทษ หมู่ วงศา มิตร ญาติ
โทษ แต่ กรรม เอง สร้าง ส่งให้ เป็นเอง

๑๓๕ หมอ แพทย์ทาย ว่าไข้ ลม คุม
โหร ว่า เคราะห์ แรง รุม โทษให้
แม่ มด ว่า ผี กุม ทำโทษ
ปราชญ์ว่ากรรม เองไซร้ ก่อ สร้าง มา เอง

๓๑

๑๓๖ แม้มีตัวใหญ่เพี้ยง ภูผา
สูงเจ็ดลำตาลสา มารถแท้
พงศ์พันธุ์เผ่าจันทรา สุริเยศ ก็ดี
ครั้นว่าไร้ทรัพย์แล้ ทั่วหล้าฤๅเห็น

๑๓๗ คนผู้หินชาติช้า พงศ์พันธุ์
ครั้นมั่งมีสินสรรพ์ ธวด อ้าง
แม้ผู้เผ่าสุริยจันทร์ สูงศักดิ์ ก็ดี
ครั้นทรัพย์แรมโรยร้าง หมู่ร้ายดูแคลน

๑๓๘ แม้มีเนตร พ่างเพี้ยง พันจัก ษุแข
มีวิชชารู้หลัก เลิศล้น
ปัญญายิ่งยศศักดิ์ ลือทั่ว ภพนา
รู้เท่าใดฤๅพ้น พ่ายแพ้ความตาย

๑๓๙ มีฤทธิ์แรงมากแม้ ทศพล ก็ดี
หักพระเมรุทบทน ท่าวแท้
หยิบยกสี่สากล ซุกลอก ไว้นา
ยักย่อมจะพ่ายแพ้ แก่ท้าวมฤตยู

๓๒

๑๔๐ มีฤทธิ์รู้ยิ่งแม้น สัพพัญญู ก็ดี
เหิรเห็จเตร็จไตรตรู ทั่วหล้า
ดำดินแหวกสินธุ ทุกทวีป
รู้เท่ารู้ล้นฟ้า ห่อนพ้นความตาย

๑๔๑ มีบุตรบ่วงหนึ่งเกี้ยว พันคอ
ทรัพย์ผูกบาทาคลอ หน่วงไว้
ภรรยาเยี่ยงบ่วงปอ รึงรัด มือนา
สามบ่วงใครพ้นได้ จึ่งพ้นสงสาร

๑๔๒ บัญญัติลูกเต้าทรัพย์ สินสกล
ผู้โฉดคิดเวียนวน โศกเศร้า
บ่คิดว่าตัวตน ศูนย์เปล่า ไซร้ฤๅ
เมียลูกทรัพย์หากเข้า เกาะยื้อ ยามมรณ์

๑๔๓ ผู้ใดมีมั่นขั้ง * เงินทอง
ลูกที่ดีให้คลอง สืบไว้
ลูกร้ายอย่าพึงปอง มอบทรัพย์ ให้นา
พึงวิจารณ์ประมวญให้ รอบรู้เป็นคุณ

๑๔๔ มีลูกจากโทษแท้ สาธารณ์
เข้าบ่อนคบคนพาล ลักลี้
ส้องเสพสุราบาน การบาป
จากโทษแท้เท่านี้ ลาภล้าบิดา

---

* ขั้ง ที่ถูกเป็น คั่ง แต่ต้องการ โท

๓๓

๑๔๕ ลูกหนึ่งยอดยิ่งล้ำ ประยูร
ลูกหนึ่งเทียมตระกูล พ่อแท้
ลูกหนึ่งถ่อยสกูล กว่าชาติ
สามสิ่งนี้มีแล้ เที่ยงแท้ทุกคน

๑๔๖ มีลูกลูกเล่าไซร้ หลายประการ
ลูกหนึ่งพึ่งล้างผลาญ ทรัพย์ม้วย
ลูกหนึ่งย่อมคบพาล พาผิด มานา
ลูกที่ดีนั้นด้วย ว่ารู้ฟังคำ

๑๔๗ มีลูกคือลูกขี้ กาแก
มีทาสเทียรตำแย แส่ไส้
มีเรือรั่วขี่แพ ดีกว่า
มีแม่เรือนเปื้อนให้ เดือดร้อนเพรางาย

๑๔๘ พระจันทร์โอภาสด้วย ราตรี
แสงสว่างแผ้วพันสี ส่องหล้า
กษัตริย์อ่าอินทรีย์ เรืองรุ่ง งามนา
บุตรที่ดีรุ่งหน้า พวกพ้องพงศ์พันธุ์

๓๔

๑๔๙ ว่าเมียมีมากล้ำ หลายเมีย
เมียหนึ่งยกยอเยีย อย่างแหม้[๑]
เมียหนึ่งส่ายทรัพย์เสีย ศูนย์จาก ตนนา
เมียหนึ่งทำโทษแท้ เที่ยงให้ฉิบหาย

๑๕๐ เมียมากจุ่งระมัดหมั้น[๒] ตัวตน
มันย่อมหามนตร์กล คิดร้าย
รักนักมักหลงกล การเสน่ห์
ควรประหยัดอย่าหง้าย[๓] จักสิ้นเสียตัว

๑๕๑ หญิงประทุษฐ์ทำเล่ห์ซ้อน เหนือชาย
คิดคดมุ่งมั่นหมาย ค่ำเช้า
คอยไข้ป่วยปางตาย อับลาภ
เอาพิษเพิ่มภักษ์เข้า เหตุนี้ควรถวิล

๑๕๒ หญิงชั่วผัวอย่าร้าง สามคน
ข้าหลีกหนีสามหน จากเจ้า
ลูกศิษย์ผิดครูตน สามแห่ง
เขาหมู่นี้อย่าเข้า เสพส้องสมาคม

---

๑ แหม้ คือ แม่ แต่อยู่ที่บังคับโท.

๒ หมั้น „ มั่น „ „

๓ หง้าย „ ง่าย „ „

๓๕

๑๕๓ หญิง ชั่วชู้ ร้าย รัก ฤๅคลาด
เห็น บุรุษ นักปราชญ์ เกลียดใกล้
แมลง วันย่อม เอา ชาติ อสุภ เน่า นา
บ่ เสาะ กลิ่น ดอกไม้ ดุจผึ้ง ภุมรา

๑๕๔ ปาง ก่อนเคย ร่วมน้ำ ใจจิตต์
เคย ยื่น ทรัพย์ ไปล่ ปลิด ปลดให้
เคย เป็น มิ่งเมีย สนิท หลาย ชาติ มา นา
ใน ชาตินี้ จึ่งได้ เสพ สอง ครองกัน

๑๕๕ อากาศหฤโหด แท้ คือ กา
สัตว์ สี่ตีนคือ ลา ท่านใช้
มี ลูกโฉด บั่ญญา ยิ่งคัด ร นา
เมีย มิ่ง ร้าย อย่าใกล้ อยู่ เพียง ขันที

๑๕๖ ถ่อ ลอย กลาง แม่น้ำ ฤๅจะเอา
แม้ มิขุย บาง เบา มอด ย้ำ
สตรี รูป ลำเพา ผัว อย่า เล่า แฮ
ยัก หล่ม ถ่ม ร้าย ซ้ำ ไม่ ร้าย แรง หง

๑๕๗ ดัง ฤๅแม่น้ำ และ หน ทาง
ศาล สระโรง บึงบาง บ่อ ห้วย
เปรียบ ประดุจใจนาง ในโลก นี้นา
ฤๅอิ่ม เวลา ด้วย แห่ง ห้องสงสาร

๓๖

๑๕๘ แมลงวันท่วยเค็กน้อย นารี
พลูกัดชลกุณฑี ลูกไม้
น้ำไหลและฤๅษี สิทธิเดช
เจ็ดสิ่งนี้อย่าได้ เกลียดอ้างเป็นเดน

๑๕๙ คข้าดูเมื่อใช้ การหนัก
ดูมิตรพงศารัก เมื่อไร้
ดูเมียเมื่อไข้จัก จวนชีพ
อาจจักรู้จิตต์ไว้ ว่าร้ายฤๅดี

๑๖๐ มีข้าชิดชอบใช้ หลายสถาน
ข้าหนึ่งกิจการงาน เจ็บร้อน
ข้าหนึ่งฉกฉ้อพาล เบียฬเบียด
ข้าหนึ่งคอยชอดช้อน แนะให้ศัตรู

๑๖๑ ทาสาอย่าคิดไว้ วางใจ
ปกปิดกลภายใน อย่าหง้าย *
เลศลับสิ่งใดใด เห็นเหตุ
มันแนะนำทำร้าย หมดสิ้นเสียตัว

---

* หง้าย ที่ถูกเป็น ง่าย แต่ต้องการ โท

๓๗

๑๖๒ ความ ลับ อย่าให้ ทาส จับ ที่
ปก ปิด มิด จง ดี อย่า แผร้[๑]
แม้ ให้ ทราบ เหตุ มี หลาย หลาก
นับ ว่า ข้า ทาส แท้ โทษ ร้าย เร็ว ถึง

๑๖๓ หญิง ทาส ทางทาส ใช้ โดย ควร
อย่า และ เลียม ลามลวน วาก เว้
รู้ รส ก่อ เชิงชวน ใช้ ยาก
ดั่ง แมลง ป่อง จระเข้ ก่ง แหง้[๒] งอนหาง

๑๖๔ (บทนี้มีบทที่ ๔๐๖
ความ อย่าง เดียว กัน ซ้ำ อยู่
แต่ ที่ นั้น เป็น รูป โคลง กะทู้
จึง คง เอา ที่ เป็นโคลง กะทู้ ไว้)

๑๖๕ หญิง ชาย บ้า บาป เถ้า[๓] ทุรชน
ใคร อด ออม ข้า คน หมู่ นี้
สิริ ห่อน จาก ตน คลา คลาด
มา อยู่ ชู ตีน กี้ เมื่อ รื้อ วาง วาย

๑	แผร้	ที่ถูก คือ	แพร่	แต่ ต้อง การ	โท
๒	แหง้	„	แง่	„	„
๓	เถ้า	„	เผ่า	„	„

๓๘

๑๖๖ พ่อชั่วคนรู้ย่อม สาธารณ์
แม่ชั่วปากสามานย์ กล่าวกล้า
พ่อแม่โคตรสันดาน สุทธชาติ
คำอ่อนหวานบานหน้า ร่วมรู้อันดี

๑๖๗ พ่อตายคือฉัตรกั้ง หายหัก
แม่คับคุจรถจักร จากด้วย
ลูกตายบ่วายรัก แรงร่ำ
เมียมิ่งตายวายม้วย มืดกลุ้มแดนไตร

๑๖๘ พิษร้อนในโลกนี้ มีสาม
พิษหอกดาพเพลิงลาม ลวกไหม้
ร้อนจริงก็มียาม หยุดหย่อน เย็นนา
ร้อนสิ่งเดียวร้อนไร้ ยิ่งร้อนฤๅวาย

๑๖๙ หวานใดในโลกนี้ มีสาม สิ่งนา
หวานหนึ่งคือรสกาม อกอ้อย
หวานอื่นหมื่นแสนทราม สารพัตร หวานเอย
หวานไข่ปานรสถ้อย กล่าวเกลยงคำหวาน

๑๗๐ ธรรมดายาโรคร้อน รสขม
กินก็บำบัดลม และไข้
คนซื่อกล่าวใครชม ว่าซอบ หูแฮ
จริงไปจริงนั้นไซร้ ผ่ายหน้ามานเห็น

๓๙

๑๗๑ โทษท่านผู้อื่นเพี้ยง เมล็ดงา
ปองติฉินนินทา ห่อนเว้น
โทษตนเท่าภูผา หนักยิ่ง
ป้องปิดคิดซ่อนเร้น เรื่องร้ายหายศูนย์

๑๗๒ คนรักมีมากไซร้ แสดงผล
ชังมากนินทาตน โศกเศร้า
รักมากเมื่อกังวล วานช่วย กันนา
ชังมากมักรุมเข้า กล่าวร้ายรันทำ

๑๗๓ ดอกบัวหนามณก้าน คนฉิน
สระก็มีมลทิน ไป่พร้อง
น้ำล้างสิ่งของกิน พึงเกลียด ตินา
คลองอายอากูลซ้อง สิ่งร้ายเป็นดี

๑๗๔ ลิ้นพราหมณ์ตานกแร้ง จมูกมด
น้ำจิตต์พระยากำหนด ยากแท้
คำครูสั่งสอนบท ธรรเมศ
ห้าสิ่งนี้แหลมแล้ รวดรู้เร็วจริง

๔๐

๑๗๕ คนตื่นคืนหนึ่งช้า จริงเจียว
มล้าวิถีโยชน์เคียว คู่ร้อย
สงสารหมู่พาลเที่ยว ทางเนิ่น นานนา
เพราะบ่เห็นธรรมน้อย หนึ่งให้เป็นคุณ

๑๗๖ เผ้าท้าวเทียมเสพด้วย ยาพิษ
เข้าสู่สงครามชิด ใช่ช้า
ทรงครรภ์และพาณิช เที่ยวท่อง ชะเล นา
บัดชื่นบัดเศร้าหน้า กล่าวใกล้ความตาย

๑๗๗ บรรทมยามหนึ่งไท้ ทรงฤทธิ์
หกทุ่มหมู่บัณฑิต ทั่วแท้
สามยามพวกพาณิช นรชาติ
นอนสี่ยามนั้นแล้ เที่ยงแท้เดียรจฉาน

๑๗๘ ราชาธิราชน้อม ในสัจ
อำมาตย์เป็นบรรทัด ถ่องแท้
ฝูงราษฎร์อยู่ศรีสวัสดิ์ ทุกเมื่อ
เมืองดั่งนี้เลิศแล้ ไพร่ฟ้าเปรมปรีดิ์

๑๗๙ ข้าท่านคร้านหลีกเจ้า จากเจียร
ชีบ่เล่าเรียนเขียน อ่านไซร้
ชาวนาละความเพียร ไถถาก
สามสิ่งนี้โหดให้ โทษแท้คนฉิน

๔๑

๑๘๐ นายเรือนใหญ่อยู่เหย้า เรือนตน
นายซ่องเป็นใหญ่คน ลูกบ้าน
ท้าวพระยาใหญ่กว่าชน ในเขตต์แดนนา
นักปราชญ์ใหญ่แปดด้าน ทั่วด้าวทิศา

๑๘๑ สตรีดีรูปได้ เป็นทรัพย์
ชายฉลาดความรู้สรรพ ทรัพย์ได้
พราหมณ์ทรงเวทยานับ ว่าทรัพย์พราหมณ์นา
ภิกษุเกิดลาภไซร้ เพื่อรู้เทศน์ธรรม

๑๘๒ เรียนสรรพสบศาสตร์สิ้น เพลงศิลป์
ประสิทธิ์เสร็จทั้งแดนดิน ย่อมได้
ตามปัญญายิ่งโดยจินต์ คดีโลก
สอนอัชฌาสัยไซร้ ห่อนได้มีครู

๑๘๓ เรียนรู้ครูบอกได้ เสร็จสรรพ์
สบศาสตร์ศิลป์ทุกอัน ย่อมรู้
อัชฌาสัยแห่งสามัญ บุญแต่ง มาแฮ
ครูพักนักสิทธิ์ผู้ เลิศได้บอกเลย

๑๘๔ แม้บุญยังอย่าได้ ขวนขวาย
อย่าตนตีตนตาย ก่อนไข้
ลูกพร้าวอยู่ถึงปลาย สูงสุด ยอดนา
ใครพร่ำน้ำตักให้ หากรู้เต็มเอง

๔๒

๑๘๕ นกน้อยขนน้อยแต่ พอตัว
รังแต่งจุเมียผัว อยู่ได้
มักใหญ่ย่อมคนหวัว ไพ่เพิด
ทำแต่พอตัวไซร้ อย่าให้คนหยัน

๑๘๖ เห็นท่านมีอย่าเคลิ้ม ใจตาม
เรายากหากใจงาม อย่าคร้าน
อุตส่าห์พยายาม การกิจ
เอาเยี่ยงอย่างเพื่อนบ้าน อย่าท้อทำกิน

๑๘๗ เริ่มการตรองตริกไว้ ในใจ
การจะลุจึ่งไข ข่าวแจ้ง
เดือดอกออกห่อนใคร เห็นดอก
ผลผลิตติดแล้วแผร้ง* แพร่ให้คนเห็น

๑๘๘ การใดตรองผิดไซร้ เสียถนัด
เอาสิ่งนั้นตรองขัด คิดแก้
หนามยอกสิ่วแคะคัด ฤๅออก
หนามต่อหนามนั้นแล้ เขี่ยได้คนถอน

---

* แผร้ง คือ แพร่ง แต่ต้องการ โท

๔๓

๑๘๙ ผม ผิด คิด สิบ ห้า วัน วาร
ทำไร่ ผิด เทศกาล ขวบ เข้า
เลี้ยง เมีย ผิด รำคาญ คิด อย่า
ทำ ผิดไว ทุกข์ เศร้า ตราบ เท้า วัน ตาย

๑๙๐ เดิร ทาง ต่าง เทศให้ พิจารณ์
อาสน์ นั่งนอน อาหาร อีก น้ำ
คอ นอน อด บันดาล ความโกรธ
ห้า สิ่ง นี้คุณ ล้ำ เลิศ ล้วน ควร ถวิล

๑๙๑ อาศัยเรือน ท่านให้ วิจารณ์
เห็น ท่าน ทำ งาน การ ช่วย พร้อง
แม้ มี กิจโดยสาร นาเวศ
พาย ถ่อ ช่วย ค้ำ จ้อง จรดให้ จนถึง

๑๙๒ เขาบ่ เรียก สัก หน่อย ขึ้น เคหา
ท่านบ่ ถาม เจรจา อวด รู้
ยก ตนอหังการ์ เกินเพื่อน
สาม ลักษณะ นี้ผู้ เผ่า ร้าย ฤๅ ดี

๑๙๓ เป็น คน คลาด เหย้าอย่า เปล่า กาย
เงิน สลึง ติด ชาย ขอดไว้
เคหา อย่า ศูนย์ วาย เข้า เปลือก มีนา
เฉิน ฉุก ชุกจักได้ ผ่อน เลี้ยง อาตมา

๔๔

๑๙๔ สินใดบ่ซอยได้ มาเรือน
อยู่แต่เจ็ดเดือนเดือน ค่ำเช้า
ครั้นนานย่อมเลือนเขือน ปนอยู่
มักชักของเก่าเหย้า มอดม้วยหมดโครง

๑๙๕ ตมเกิดแต่น้ำแล่น เป็นกรรสาย
น้ำก็ล้างเลนหาย ซากไซร้
บาปเกิดใช่แต่กาย เพราะจิตต์ ก่อนนา
อันจักล้างบาปได้ เพราะน้ำใจเอง

๑๙๖ อายครูไซร้ถ่อยรู้ วิชชา
อายแก่ราชาคลา ยศแท้
อายแก่ภริยาหา บุตรแต่ ไหนนา
อายกับทำบุญแล้ สุขนั้นฤๅมี

๑๙๗ หน้าแช่มชื่นช้อยเช่น บัวบาน
ถ้อยฉ่ำคำเฉื่อยหวาน ซาบไส้
หัวใจดั่งคาพผลาญ ขนม์ชีพ
เขาเหล่านี้กล่าวไว้ ว่าผู้ทรชน

๑๙๘ หลีกเกวียนให้หลีกห้า ศอกหมาย
ม้าหลีกสิบศอกกลาย อย่าใกล้
ช้างยี่สิบศอกคลาย คลาคลาด
เห็นทรชนหลีกให้ ห่างพ้นลับตา

๔๕

๑๙๙ พาชีขี่คล่องคล้อย ควรคลา
โคคู่ควรไถนา ชอบใช้
ขนชานชาติวิฬาร์ ควรอยู่
สุนัขเนาแต่ใต้ ต่ำเหย้าเรือนควร

๒๐๐ กระบือหนึ่งห้ามอย่า ควรครอง
เมียมึงอย่ามีสอง สี่ได้
โคสามอย่าควรปอง เป็นเหตุ
เรือนอยู่สี่ห้องให้ เดือดร้อนรำคาญ

๒๐๑ มีเรือค้าขี่ห้า ลำนอ ห้ามแอ
สุนัขหกอย่าพึงพอ จิตต์เลี้ยง
แมวเจ็ดเร่งเร็วขอ มาใส่ อีกนา
ช้างแปดม้าเก้าเหยี้ยง* อย่างห้ามเพรงมา

๒๐๒ มีเงินให้ท่านกู้ ไปมา
ศิลปศาสตร์ฤๅศึกษา เล่าไว้
มีเมียอยู่เคหา ไกลย่าน
สามลักษณะนี้ใกล้ แกล้แม้นไป่มี

---

* เหยี้ยง คือ เอี่ยง แต่ต้องการ โท

๔๖

๒๐๓ สบ พบ คน เคลิ้มอย่า เจรจา
ลาภ อยู่ ไกล อย่า หา ใคร่ได้
มีลูกโฉด บัญญา ยากจิตต์ ตนนา
เมี่ย มิตร ร้าย อย่าใกล้ อยู่เพี้ยง ขันที

๒๐๔ ไร้สิ่ง สิน แล้วอับ บัญญา
อีก ญาติ วงศ์ พงศา บ่ใกล้
คน รัก ย่อมโรย รา รส รัก กันแฮ
พบ แทบ ทาง ทำไบ้ เบี่ยง หน้า เมินหนี

๒๐๕ อย่าเรียน เพียรคิดค้น ขุด ของ
อย่า ตริ ตรึก นึก ปอง บ่อน เหล้น*
อย่า เรียน เวท มนต์ ลอง สาวสวาท
แปร ธาตุ หนึ่ง พึ่ง เว้น สี่นี้ เบียฬ ตน

๒๐๖ รักมิตร สุภาพไซร้ สมรมิตร
รัก เผ่า พงศา สนิท ซื่อไซร้
รัก หญิง อย่า พึง คิด สิน อ่อย เอา นา
รัก สัตย์ศีล จักได้ สุขแท้ทาง สวรรค์

---

* เหล้น คือ เล่น แต่ ต้อง การ โท

๔๗

๒๐๗ รักทรัพย์อย่ายิ่งด้วย วิชชา
สว่างอื่นเท่าสุริยา ห่อนได้
ไฟใดยิ่งราคา เพลิงราคฤๅพ่อ
รักอื่นหมื่นแสนไซร้ อย่าสู้รักธรรม

๒๐๘ มีมิตรจงรอบรู้ รักสนิท
ดุจอุทรเคียวชิด ชอบหน้า
ความชำเงื่อนงำบิด บิดเบ้า
ท่านว่ามิตรนี้อ้า เอกล้ำเหลือคน

๒๐๙ เมียท่านพิศพ่างเพี้ยง มาดา
ทรัพย์ท่านคืออิฐผา กระเบื้อง
รักสัตว์อื่นอาตมา เทียมเท่า กันแฮ
ตรองดั่งนี้จักเปลื้อง ปลดพ้นสงสาร

๒๑๐ คนใดใจส่างสิ้น ความอาย
ความสังเสือมกระจาย จากแท้
มานะเจ็บอายหาย หมดเนตร
สิ่งสี่มีพร้อมแล้ เล่ห์เพี้ยงดิรัจฉาน

๔๘

๒๑๑ คนใดมีสัจทั้ง มานะ
ความเร็บยังไม่ละ หนึ่งบ้าง
ความอายบ่สละ จากจิตต์
แม้ตกต่ำไร้ร้าง ห่อนผู้ดูแคลน

๒๑๒ คนใดพึ่งอรรถแล้ว บ่ขวาย ขวนนา
บ่ตริตรึกนึกหมาย มั่นไว้
บ่ถามไถ่อุบาย เติมต่อ
ปราชญ์ว่าผู้นั้นไซร้ ใช่เชื้อเมธา

๒๑๓ คนใดทรงสัจสร้าง ศีลา
ไม่เคียดขึ้งหึงสา สัตว์ไซร้
น้ำจิตตคิดกรุณา เนืองนิจ
คนดั่งนี้จักได้ ชื่อเชื้อปรีชา

๒๑๔ คนใดละพ่อทั้ง มาดา
อันทุพพลชรา ภาพแล้ว
ขับไล่ไม่มีปรา ณีเนตร
คนดั่งนี้ฤาแคล้ว คลาดพ้นภยันตร์

๒๑๕ คนใดเอมโอชถ้อย เจรจา
เห็นแก่เฒ่าพฤฒา ถ่อมไหว้
สรรเสริญทั่วโลกา มานุษย์นี้นา
ปรโลกพู้นจักได้ สู่ฟ้าเมืองแมน

๔๙

๒๑๖ คนใดค่าโคตรเค้า ตระกูล
ถือว่าตนทรัพย์มูล มั่งขั้ง *
ดูหมิ่นหมู่ประยูร พงศ์เผ่า
เป็นที่ติเตียนทั้ง ทั่วท้องโลกา

๒๑๗ ชายใดเร่คบค้า นารี
เสพสุรายินดี บ่อนเหล้น †
นกไก่สะกาตี มือต่อ พรนันนา
คนดังนี้ฤาเว้น จากเบื้องฉิบหาย

๒๑๘ คนใดถอยจากรู้ วิชชา
หญิงรูปร้ายกิริยา โฉดด้วย
บรรพชิตบ่รักษา ศีลขาด
สามสิ่งนี้ชื่อม้วย ชีพสิ้นสุดสกล

๒๑๙ คนร้ายมักชอบร้าย ราคี
สอนสั่งสิ่งความดี บ่ได้
ดุจเกลือทอดนที ศูนย์เปล่า
เสพที่ชั่วเชือนใช้ ทรายแจ้งใจมัน

---

* ขั้ง ที่ถูกเป็น คั่ง แต่ต้องการ โท
† เหล้น ,, ,, เล่น ,, ,,

๕๐

๒๒๐ สอนคนหีนชาติช้า โฉดเฉา
ฝนตกเจิมจอมเขา หลั่งหลุ้ม[๑]
คนดีสั่งสอนเอา โอวาท
กลกะละออมน้ำอุ้ม อิ่มได้โดยใจ

๒๒๑ เผ่าพาลพวกไป่รู้ คุณคน
มันย่อมหาเหตุผล ชุดได้
สมบัติสี่สากล โกยกอบ ให้แฮ
ฤๅอาจยังมันให้ เกิดแย้มยินดี

๒๒๒ ได้สินทรัพย์เพื่อค้า ขนหงส์
เลยงชีพช้ายืนยง อยู่แล้ว
ภายหลังโลภไป่ตรง ใจต่อ
ถอนทั่วตัวหงส์แคล้ว คลาดสิ้นเสื่อมทอง

๒๒๓ แม่น้ำคุ้งคดเคี้ยว ควรจร
เหล็กคดทำเคียวรอน ไร่เข้า
ไม้กระทดกระทำทอน ทุกที่ กงนา
คนคดคั้งคุดเหน้า[๒] บ่ต้องการงาน

---

๑ หลุ้ม คือ ลุ่ม แต่ต้องการ โท
๒ เหน้า ,, เน่า แต่ต้องการ โท

๕๑

๒๒๔ ปราชญ์ใดเรืองรู้ยิ่ง วิทยา
กล่าวมธุรธรรมา ห่อนพลั้ง
น้ำจิตต์อสัตยา ยลยาก
คือดั่งดวงแก้วตั้ง แต่งไว้เรือนโจร

๒๒๕ ไป่ถามปราชญ์บ่พร้อง พาที
เปรียบดั่งเภรี จึ่งครื้น
คนพาลพวกอวดดี จักกล่าว
ถามบ่ถามมันฝื้น เพ้อถ้อยเกินถาม

๒๒๖ ร่วมรักนักปราชญ์เชื้อ ชาตรี
เราผิดชอบชั่วดี ท่านแจ้ง
เอาเยี่ยงอย่างอย่ามี จิตต์โกรธ
ปรากฏกลท่านแกล้ง แนะให้ขุมทอง

๒๒๗ น้ำไป่มีจิตต์รู้ ไหลจร
ไม้คดเขาทำศร ซอได้
บัณฑิตทรายสุนทร โอวาท
สอนสั่งอาตมให้ อ่อนด้วยใจเอง

๒๒๘ อย่าคบคนหมู่ร้าย ทุรชน
คบแต่บัณฑิตคน ปราชญ์แปล้
วันคืนรวดเร็วกล บุญเร่ง ทำนา
เห็นอนิจจ์นั้นแล้ ล่วงพ้นสงสาร

๕๒

๒๒๙ พึงอวยโอวาทไว้ ในตน ก่อนนา
จึงสั่งสอนสาธุชน ทั่วหล้า
แต่แรกเร่งผจญ จิตต์อาจ มาแฮ
สัตว์อื่นหมื่นแสนอ้า อาจแท้ทรมาน

๒๓๐ ช่างหม้อตีหม้อใช่ ตีฉาน แตกนา
ตีแต่งเอางามงาน ชอบใช้
ครูศิษย์กับอาจารย์ ตีสั่ง สอนแฮ
ตีใช่ตีจักให้ สู่ห้อง อบาย

๒๓๑ คุณแม่หนาหนักเพียง พสุธา
คุณบิดรดุจอา กาศกว้าง
คุณพี่พ่างศิขรา เมรุมาศ
คุณพระอาจารย์อ้าง ยาจสู้สาคร

๒๓๒ เมื่อร้อนน้ำท่านให้ เย็นใจ
เมื่อเยือกเย็นได้ไฟ อุ่นเนื้อ
เมื่อทุกข์ท่านแก้ไข ชูช่วย
เมื่อยากจนท่านเกื้อ ก่อให้ทุนทำ

๒๓๓ เย็นเงาพฤกษ์มิ่งไม้ สุขสบาย
เย็นญาติทุกข์สำราย กว่าไม้
เย็นครูยิ่งพันธุ์ฉาย กษัตรยิ่ง ครูนา
เย็นร่มพระเจ้าให้ ร่มฟ้าดินบน

๕๓

๒๓๔ ทอง กวาว หงอนไก่ เส้ง สด สี
งาม แต่ กลิ่น ฤๅมี หนึ่ง น้อย
นักเรียน บอก บาลี ลบ หลู่ ธรรม นา
งาม ผาด ผล เท่า ก้อย ก่อยนั้น ฤๅมี

๒๓๕ หอม กลิ่น ดอกไม้ ที่ นับถือ
หอม แต่ ตาม ลม ฤๅ กลับ ย้อน
หอม แห่ง กลิ่น กล่าว คือ ศีล สังข์ นี้ นา
หอม สุด หอม สะท้อน ทั่วใกล้ ไกล ถึง

๒๓๖ ทำ บุญ บุญ แต่ง ให้ เห็น ผล
คือ ดั่ง เงา ตาม ตน ติด แท้
ผู้ ทำ สิ่ง อกุศล กรรม ติด ตาม นา
ดุจ จักร เกวียน เวียน แล้ ไล่ ต้อน ตีนโค

๒๓๗ ใจ บุญ บุญ นัก รู้ เร็ว ทำ
ใจ บาป ทำ บาป กรรม ง่าย แท้
ใจ บุญ ก่อ บาป ลำ บาก ยาก จิตต์ นา
ใจ บาป ทำ บุญ แล้ ยิ่ง นั้น แสน ทวี

๒๓๘ ใจ เบา ใจ ห้าม ยาก ใจ ฉันท์
ใจ เกิด เวรา ฉกรรจ์ กาจ แท้
ใจ ใด คิด ผ่อน ผัน ชอบ ใส่ ตัว นา
ใจ ดั่ง นี้ ยิ่ง แล้ เลิศ ให้ สุข เกษม

๕๔

๒๓๙ ศาสตร์ใดจะล้ำเท่า ธรรมมาน
ทรัพย์สิ่งใดไกรทาน ที่ให้
รักใดจักปูนปาน รักสัจศีลนา
สุขสิ่งใดจักได้ สุขเพียงนฤพาน

๒๔๐ พ้นเย็นพ้นเดือดร้อน โรคา
พ้นจากทุกข์เวทนา โศกเศร้า
พ้นตายแก่เกิดมา ในโลก
สุขดั่งนี้พระเจ้า ว่าเนื้อนฤพาน

๒๔๑ มูลบาปคือโลภล้น แสวงหา
สรรพรสเป็นมูลพา พยาธิไซร้
มูลทุกข์เกิดเพราะรา คาเกลศ
มูลนิพพานนนได้ เพราะด้วยสัจจา

๒๔๒ น่านน้ำฤๅห่อนกล้ำ กลืนชล เองแฮ
พฤกษชาติห่อนหวงผล เสพส้อง
จอมเมฆไป่หวงฝน ภักษ์เสพ เสียนา
ปราชญ์ห่อนหวงทรัพย์ป้อง เบิกให้เป็นทาน

๒๔๓ อุบลอุบัติเบื้อง เบือกตม
แก้วเกิดแต่ผานิยม ซอบใช้
ช้างเผือกเกิดในพนม ไพรพฤกษ์
ปราชญ์ประยูรยากไร้ ทั่วหน้านับถือ

๕๕

๒๔๔ รู้ดีครุงคด้วย รณแรง รวดแฮ
รู้ว่าโคงานแขง เมื่อใช้
โคนมเกยียรแสดง ดีเมื่อ รูดนา
รู้ว่าปราชญ์เปรื่องไซร้ เมื่อถ้อยคำแถลง

๒๔๕ นกแสกสกุณโทษเค้า กู่กา
ทั้งทูตอุฐอีกลา ล่อร้อง
เสียงประทุษฐ์ภาษา หีนโหด
ฟังบ่เพราะหูพร้อง ดุจถ้อยทรชน

๒๔๖ แขกเต้าดุเหว่าแก้ว โกญจา
หงส์วิหคมยุรา ร่ำร้อง
เฉกนรชาติวาจา เอมโอช
ฟังเสนาะเพราะพร้อง มฤธถ้อยวาที

๒๔๗ สกุณกากระเหว่าไซร้ เหมือนกัน
ไข่ต่อไข่สำคัญ เท่าแท้
ออกลูกจึ่งแปรผัน ตามเพศ
กากระเหว่านั้นแล้ ทั่วผู้เล็งเห็น

๕๖

๒๔๘ นกแร้งแรงร่อนได้ พอเพียง ปีกนา
บินบ่สูงแข่งเคียง ครุฑได้
แม่น้ำนทีเรียง รายทั่ว ทวีปแฮ
ลึกเท่าลึกนั้นไซร้ สุดสู้สาคร

๒๔๙ ควรแสวงสิ่งแท้ มณีรัตน์
พึงจักจำเริญสวัสดิ์ แว่นแก้ว
ความรู้มิตรเมียสัจ เช้าเปลือก มีนา
อย่าเสีย*ใจได้แล้ว เท่านี้ฤๅแคลน

๒๕๐ วิชชาควรรักรู้ ฤๅขาด
อย่าหมิ่นศิลปศาสตร์ ว่าน้อย
รู้จริงสิ่งเดียวอาจ มีมั่ง
เลี้ยงชีพช้าอยู่ร้อย ชั่วหลื้อเหลนหลาน

๒๕๑ พายเถิดพ่ออย่ารั้ง รอพาย
จวนตะวันจักสาย ส่องฟ้า
ของสดสิ่งควรขาย จักขาด ค่าแฮ
ตระลาด†เลิกแล้วอา บ่นอื้ออเอาใคร

---

* เสีย ขาดเอก แต่ต้นฉะบับตรงกันถึง ๔ ฉะบับ

† ตระลาด คือตลาด.

๕๗

๒๕๒ เรียนศิลป์แสวงทรัพย์ค้อม เดิรไคล
สามสิ่งอย่าเร็วไว ชอบช้า
เสพกามหนึ่งคือใจ มักโกรธ
สองประการนี้ถ้า ผ่อนน้อยเป็นคุณ

๒๕๓ มักได้ให้คิดได้ สองสถาน
ได้ชั่วนี้ได้การ ชั่วหน้า
ให้ได้สะดวกดาล โดยชอบ
ได้ดั่งนี้เอกอ้า อิ่มน้ำใจตน

๒๕๔ ทรัพย์มีสี่ส่วนไซร้ ปันบั้น
ภาคหนึ่งพึงเกียดกัน เก็บไว้
สองส่วนเป็นเสร็จสรรพ์ การกิจ ใช้หา
ยังอีกส่วนควรให้ จ่ายเลี้ยงตัวตน

๒๕๕ เยาวรูปเหน้าหนุ่มเนื้อ ในวงศ์ ตระกูลแฮ
แม้ปราศวิทยาทรง เสื่อมเศร้า
ทองกวาวดอกดายดง แดงป่า
เสียกลิ่นรินรสเร้า ดั่งนี้ใครชม

๒๕๖ มักคร้านฤๅรอบรู้ วิทยา
ศิลปศาสตร์เสื่อมสินหา ไป่ได้
ไร้ทรัพย์อับผู้มา เยือนเพื่อน
เว้นจากมิตรนั้นไซร้ สุขร้างแรมโรย

๕๘

๒๕๗ ซ้ำกับบทที่ ๒๐๗

๒๕๘ ซ้ำกับบทที่ ๒๐๖

๒๕๙ ซ้ำกับบทที่ ๒๐๘

๒๖๐ คุ้มเคยคนคบค้า มานาน
คดแต่เข้าแกงจาน ส่งให้
มีรสรสใดปาน เพราะรักนั้นนา
ชมชื่นกลืนคล่องได้ ยิ่งชิ้นปลาดี

๒๖๑ คราวดีมีเพื่อนพ้อง พรตาม
ยืนนั่งไต่ตอมถาม ถี่ถ้อย
คราวทุกข์ฉุกเฉินความ มีโทษ
เพื่อนเล่นเจรจาน้อย หนึ่งนั้นฤๅมี

๒๖๒ คนใดเดิมแม้นว่า เวรกับ ตนนา
หลายคาบแค้นเคี่ยวขับ คิดร้าย
ภายหลังมาตรมันกลับ เชิญมิตร ก็ดี
จงประหยัดอย่าหง้าย† ค่ำเช้าค่อยเชิง

๒๖๓ น้ำเหม็นมล้างสิ่งหน้า* ไฉนหยุด
มล้างอุทกบริสุทธิ์ เสื่อมร้าย
คนเวรต่อเวรประทุษฐ์ ทวีโทษ
เอาอเวรระงับหง้าย† อาจสิ้นศูนย์เวร

---

† หง้าย ปกติเป็นง่าย แต่ต้องการโท ในที่นี้.
* เหน้า ,, ,, เน่า ,, ,,

๕๙

๒๖๔ ซ่อนเงื่อนงำน้ำขุ่น ขังใน
ภาย นอก ทำ แจ่มใส สดหน้า
คุ่ง หิน บ่เห็นไฟ ฝั่ง อยู่
ต่อ ประหาร จึ่ง จ้า จับไหม้เป็นจุณ

๒๖๕ จัก ทำโทษ แก่ผู้ ผิด ฉกรรจ์ นั้นมา
ใจ จุ่ง เมตตา มัน มากไว้
ให้คิด จิตต์ สำคัญ เขาโหด
ความ คิด น้อย จึ่งได้ อยู่เงื้อม มือ ตน

๒๖๖ ตัด ต้น ก่น ราก แล้ว ปลูก แปลง
หนาม หั่น ห่อนไว้แขนง หน่อ เชื้อ
เพลิง พิษ นิด หนึ่ง แรง เรืองโรจ
ดับ แต่ คุ้มไว้ เชื้อ นิ่ง ช้า เพลิงโพลง

๒๖๗ คว่าง[๑] พิษบ่อคว่าง[๑] พ้น พ้นแขน ตน มา
ไป สบ พบ รัง แตน แหย่เย้า
ร้าย มนตร์ ปลุก เสือแสน องอาจ
ไม้ซั่น[๒] รัน สิ่ง เหน้า[๓] แต่ ต้อง ตนเอง

๒๖๘ ซ้ำ กับ บท ที่ ๒๐๙

๑	คว่าง	ต้องการเอก	ปกติเป็น		ขว้าง
๒	ซั่น	,, ,,	,,	,,	สั้น
๓	เหน้า	,, โท	,,	,,	เน่า

๖๐

๒๖๙ ลูกเมียเหมือนผ้าโอ่ อัตรา
ขาด ฉีก ชั่ว แล้ว หา ใหม่ได้
พี่ น้อง เฉกเช่นขา แขน ติด ตน แฮ
ขาด ประหาก จักให้ ต่อเข้าฤๅคืน

๒๗๐ มีบุตร บ่ได้ ดั่ง ตีน มือ
คุณ แห่งไม้เท้าถือ เลิศ แท้
ทาง เมื่อ เผื่อ พบ คือ สิงห์ สัตว์ ก็ดี
ไม้ ประเสริฐ เลิศ แล้ อาจ คุ้ม กัน ภัย

๒๗๑ ธรรมดา ผล ม่วงไม้ ตระการ
เมื่อ อ่อน รส เฝือด พาน อยาก เคี้ยว
ครั้น สุก รส สวาย หวาน เอมโอช
มะม่วง นั้น ฤๅ เปรี้ยว เปรียบ ด้วย มะขาม

๒๗๒ บุรุษ สุดไร้ รัก เมีย งาม ชอบ ฤๅ
ไร้ เพื่อนไปไกล คาม เขตต์ บ้าน
มือเปล่า สู่ สงคราม ยงยุทธ์ ไฉน นา
รู้ ไป่ ทัน แก่ ก้าน กลัวถ้อยกลางสนาม

๒๗๓ โยธา ทิ้ง สาตร์ สู้ สงคราม ชอบ ฤๅ
ปราชญ์ มละ คัมภีร์ ความ อย่า พร้อง
เดิร หนเพื่อนบ่ ตาม อย่าไต่ ทาง แฮ
พาณิช เสีย พวก พ้อง ต่าง ค้าว เดิรไฉน

๖๑

๒๗๔ รักเจ้าจงรักให้ เป็นยุทติ์ ธรรมนา
ท่านเคียด อย่า ควร ประทุษฐ์ เท่าเผ้า
จง มีภักดี คุ โสนัช นั้นนา
มันบ่ จืด จากเจ้า จิตต์นั้น คง ตรง

๒๗๕ อาสาเจ้าต่อต้าน ตัว ตาย
ขันรับ อาสา นาย หย่อน นั้น
อาสา ศึก แม่ยาย อย่า ย่อ ท้อนา
สาม สิ่ง แท้ ถือ หมั้น ทั้ว พ้า จิน ชม

๒๗๖ อาสาศึก สู้ไป่ เสร็จ งาน
ตน จัก ตาย เอา อาน ยึดไว้
จึ่ง นับ ว่า เป็น ทหาร หายาก
ฉลอง พระ คุณ เจ้าไท้ ท่าน เลี้ยง บำรุง

๒๗๗ เจ้า นายใช้ ชุบ เลี้ยง คนขาม
สิน ทรัพย์ เมีย มิ่ง งาม ง่ายได้
บ่าวไพร่ พรั่ง พรู ตาม ไหล หลั่ง มานา
สมบัติ บุญ ส่งให้ แปลก หน้า ตา เดิม

๒๗๘ หมั้น ลอด สอด สืบ ถ้อย เวรี
ไป่ ซอบ ท่า ทำดี นิ่งไว้
คายใด ซอบ เชิง ที หาญ หัก
ต่อย ถั่ง ต่อย หม้อไห้ แตก ด้วย ศิลา

๖๒

๒๗๙ ยศศักดิ์จักเกิดด้วย บุญทำ
ภัยเกิดเพื่อผลกรรม ก่อนให้
ติเตียนและจองจำ กรรมก่อน เองนา
ใครจักเว้นแวะได้ ทั่วท้องโลกา

๒๘๐ กฤตยามนตร์เคราะห์ให้ เห็นผล
ทำสิ่งใดสุคล สิ่งนั้น
ครั้นบุญแห่งบุคคล จักถอย แล้วนา
มนตร์กฤตยานั้นซั้น เสื่อมสิ้นทุกอัน

๒๘๑ เชื้อไพร่บุญปลูกขึ้น เป็นนาย
พาลบุตรรู้มลักหลาย เลิศผู้
โหดไร้พร่ำชวนขวาย ทรัพย์มั่ง มีแฮ
สามเหล่านี้พึงรู้ อย่าได้ดูเบา

๒๘๒ ก้านบัวบอกลึกตื้น ชลธาร
มารยาทส่อสันดาน ชาติเชื้อ
โฉดฉลาดเพราะคำขาน ควรทราบ
หย่อมญ่า*เหี่ยวแห้งเรื้อ บอกร้ายแสลงดิน

* ญ่า คือ หญ้า แต่ต้องการ เอก

๖๓

๒๘๓ ทรัพย์ มากหากถ่อยแท้ วาจา
ขนไข่ ซอบหู ตา ติด ตอง
น้อย ทรัพย์ อั้บ ยศฐาน์ ทราม รูป
แต่ เพราะ ถ้อย คำ พร้อง เพริศ สิ้น ทั้ง มวล

๒๘๔ มี สิน ทรัพย์ น้อย หลั้ง ไหล ริน
คือ บ่อ น้อย นร กิน อาบได้
ทรัพย์ มาก หมู่ ทมิฬ มี มั่ง ก็ ดี
คือ สมุทร ฤๅให้ ท่วย อ้าง อาศัย

๒๘๕ แม้ โฉด เฉิด เฉกไท้ เทพา
อีก อิสสริย ยศฐาน์ กอบ ด้วย
บุรุษ ถ่อย ทุษฐ์วา จา พากย์
นับ ว่า ผู้ นั้น ม้วย หมด สิ้น สิ่ง งาม

๒๘๖ แม้ ตน ตัว เล็ก เพี้ยง ผุย ผง
ไกล นับโยชน์ คอน คง อยู่ นั้น
คั้ง คับ ทรัพย์ สิน พงศ์ พันธุ์ ถ่อย ก็ ดี
สุด ขอบ ฟ้า เขียว ขั้น * ทั่ว แท้ เล็ง เห็น

---

* ขั้น ต้องการโท ปกติเป็น คั่น

๖๔

๒๘๗ แม้ ฅนโต เติบ เพี้ยง — เขา เขิน
สูง เง็ด ลำ ตาล เกิน — ถึ่ง ฟ้า
ไร้ ทรัพย์ อับ เผอิญ — แลเล็ก ลงแฮ
ดั่ง ปลวก เตี้ย ต่ำ ช้ำ — ชวด ผู้ เล็ง เห็น

๒๘๘ ฅน น้อย และใผ่ให้ — เกิน ศักดิ์
ว่า ตระกูลใหญ่ นัก — แทยไท้
ฅือ แมลง เม่า มัน มัก — บินวู่ วาม ผา
โถม ถาย ฉาย เพลิงไหม้ — มอด ม้วย ตัวเอง

๒๘๙ ฅักขลา แร้วไป่ ขึ้น — ฅอย ขลา
เบ็ด บ่ เกี่ยว เหยื่อ รา — ล่อไว้
ไป สอด สบ เสือ มา — หมายถ่ง ได้ฤๅ
ปลา ต่อ ผุดโพล่งใกล้ — เกี่ยว ทิ้ง ฤๅ ทัน

๒๙๐ อย่าเอื้อม เด็ด ดอก ฟ้า — มา ถนอม
สูง สุด มือ มัก ตรอม — อกไข้
เด็ด แต่ ดอก พะยอม — ยาม ยาก ชม ผา
สง ก็ สอย ด้วยไม้ — อาจ เอื้อม เอา ถึง

๒๙๑ เจียมใด จัก เท่าด้วย — เจียมตัว
รู้ เท่า ท่าน ทำ กลัว — ซ่อนไว้
อย่า มึน มืด เมา มัว — โมหะ
สง นัก มัก เหมือนไม้ — หัก ด้วย ลม แรง

๖๕

๒๙๒ ถึงจนทนสู้กัด กินเกลือ
อย่าเที่ยวแล่เนื้อเถือ พวกพ้อง
อดอยากเยี่ยงอย่างเสือ สงวนศักดิ์
โซก็เสาะใส่ท้อง จับเนื้อกินเอง

๒๙๓ ไกรศรแสบท้องแทบ เสียชีวิตแฮ
บ่ภักษ์ผลไม้มี ป่ากว้าง
ไกรศรซูบอินทรีย์ สมเพชก็ดี
บ่ภักษ์รสเนื้อช้าง ดั่งนี้ธรรมดา

๒๙๔ ใบบัวฝนตกน้ำ ขาดขัง
ลูกช่างวางบนหลัง มิ่งม้า
เสาหลักปักอยู่ยัง กองแกลบ น่าพ่อ
คนบ่แม่นถ้อยอ้า พูดแล้วโอนเอน

๒๙๕ กล่าวภัยในน้ำแก่ มังกร
แสดงพิลึกดงดอน อวดช้าง
เอาพร้าวใส่เรือคอน ขายพวก สวนแฮ
ยกศัพท์แปลอรรถอ้าง อวดผู้เพียรเรียน

๒๙๖ เอาน้ำขู่จระเข้ ขันเหลือ
เอาป่าไปข่มเสือ ขู่คู้
เอาหมากแล่นลงเรือ ไปจ่าย สวนแฮ
เอากาพย์โคลงกระทู้ เที่ยวอ้างอวดกวี

๖๖

๒๙๗ กล่าว จริง บ่ พริ้ง เพราะ โสต สดับ
เอา เท็จ ปน คน นับ เนตร หน้า
ไม้ เหลี่ยม เยี่ยง อย่าง กลับ ตัว ยาก
กลม กล่อม สิบ อ้อม อ้า อาจ กลิ้ง พลัน ทัน

๒๙๘ ท่าม กลาง กล่าวถ้อยแต่ พอ ควร
เห็น ท่าน สรวล อย่า สรวล ตอบ เต้า
ใช้ คำ แต่ น้ำ นวล นฤไทย
เห็น ท่าน เศร้า ทำ เศร้า โศก หน้า ตา ตาม

๒๙๙ ว่า เกื้อ มี คอก ให้ พึ่ง พึ้ง
เล่า ว่า กา ขาว ยัง เชื่อ ได้
รน เทียม เท่า เขา หวัง พึ้ง เถิด
เล่า ว่า หญิง จริง ไซร้ อย่า ได้ ควร พึ้ง

๓๐๐ อย่า ชุด ขอด ท่าน ด้วย วาจา
อย่า ถาก ท่าน ด้วย ตา ติ ค้อน
พึ้ง คำ กล่าว มฤษา โสต หนึ่ง นร พ่อ
หยิบ บ่ สรับ กลับ ย้อน โทษ ให้ กับ ตน

๓๐๑ อย่า ชัก น้ำ น่าน เข้า คลอง คู
อย่า แนะ เคิก ศัตรู สู่ เหย้า
ไฟ ใน อย่า เชิด ชู นำ ออก
เพลิง นอก อย่า นำ เข้า หม่น ไหม้ มัว หมอง

๖๗

๓๐๒ โลภทรัพย์ครองห่อนได้ โดย ถวิล
คน มัก มังสา กิน บาป สู้
มัก เมา เล่า ฤๅ ยิน ดี สัง ศีล นา
คน มัก มาก เล่น ชู้ ห่อน รู้ กลัว อาย

๓๐๓ เกิดตระกูลมูลมากทั้ง เงิน ทอง
ทรัพย์ ท่านนึก ตรึก ปอง ใคร่ได้
ทรัพย์ ตนไป่ ครอบ ครอง แจก จ่าย เสีย แฮ
จัก ฉิบหาย วายไร้ เร่งไร้ เร็ว พลัน

๓๐๔ ขันขันขุย ฆ่าไม้ หนาม มี
คิดพ่าง ผล กทล ฆ่า กล้วย
ลูก ม้าฆ่า ชนนี ลา เกิด ตน นา
ลาภ ฆ่า คนโลภ ม้วย ดุจไม้ มีหนาม

๓๐๕ เบิกทรัพย์ วันละบาทซื้อ มังสา
นาย หนึ่ง เลี้ยง พยัคฆา ไป่ อ้วน
สอง สาม สี่ นาย มา กำกับ กันแฮ
บัง ทรัพย์สี่ ส่วน ถ้วน บาท สิ้นเสือ ตาย

๓๐๖ กา น้ำ ดำ ดิ่ง ค้น เอา ปลา
กา บกคิด ใคร่ หา เสพ บ้าง
ลง ดำ ส่ำ มัจฉา ชลชาติ
สวะ ปะ คอ ค้าง ครึ่ง น้ำ จำตาย

---

๑ เล่า ต้องการเอก ปกติเป็น เหล้า

๖๘

๓๐๗ หยก หยก นกได้ไม่ พอแกง
กินบ่เกิดเป็นแรง เรี่ยวได้
หง่อย หง่อย ค่อยจัดแจง ตามติด ไปหา
พร้าเหน็บเก็บได้ใช่ เชือดชิ้นกินพอ

๓๐๘ คนมีมักเหี่ยวแห้ง หวงแหน
กินอยู่สู้ขาดแคลน พร่องท้อง
คนกากยากไร้แกน โกยกอบ กินแฮ
เป็นวิบัติขัดข้อง คิดแล้วหลากเหลือ

๓๐๙ ไม้ตรงคดซอบใช้ โดยปอง
เศษเล็กเลื่อยเชียงรอง ตั้งได้
โดยต่ำแต่สะเก็ดกอง สุมใส่ เพลิงแฮ
กายบ่ต้องการใช้ ชั่วแท้ถมดิน

๓๑๐ รูปชายหญิงทั่วทั้ง ธาตรี
เป็นภักษ์แก่เดือนปี สุดสิ้น
อัฐิถมทั่วปฐพี รายเรีย
ประเทศเท่าปีกริ้น ร่างพ้นฤๅมี

๓๑๑ เวฬุลัดหน่อขึ้น ลำหลาย
สาหัสตัดแทงปลาย หน่อน้อย
ลำใหญ่รุ่นรอนราย ฤๅว่าง เว้นแฮ
ดั่งแก่หนุ่มเด็กจ้อย จักพ้นตายไฉน

๖๙

๓๑๒ โค ควาย วายชีพ ได้ เขา หนัง
เป็น สิ่ง เป็น อัน ยัง อยู่ไซร้
คน เด็ด ดับ ศูนย์ สัง ขาร ร่าง
เป็น ชื่อ เป็น เสียงได้ แต่ ร้าย กับ ดี

๓๑๓ ร่าง กาย มนุษย์ นี้ไซ้ เป็น การ
คำ กล่าว เป็น แก่นสาร เลิศ แล้ว
เลื่อง ลือ ชื่อ เชิด นาน ดี ชั่ว
โอ้ ร่างตาย แล้ว แคล้ว คลาด สิ้นเสร็จ ศูนย์

๓๑๔ ฝน แล้ง รุกขชาติ เศร้า โศก สลด
ฝน ชุ่ม เชย ใบ สด สร่าง เศร้า
ไม้ ล้ม เพื่อ ลม กรด ตรง พัด
ตาย แต่ ยัง หนุ่ม เหน้า แน่ แท้ กรรม หลัง

๓๑๕ พฤกษ์ ใด สล้างลูก เหลือ หลาย
ฝูง วิหค กลุ้ม กลาย แกล่ ใกล้
ยาม ผล หล่น กระ จาย กำจัด
นก บ่ มาจับไม้ ที่ ต้น สัก ตัว

๓๑๖ นก เพลิน พึ่ง พุ่มไม้ ใบ บัง
ปลา ย่อม ยินดี ยัง ย่าน กว้าง
จระเข้ คิด แสวง วัง เย็น ชื่น
น้ำ จิตต์ คน บ่ ร้าง ร่ม เกล้าโพ ทอง

๗๐

๓๑๗ หนูครวญใคร่พ้นจั่น จำไกล
นกก็เหนื่อยหน่ายใจ จากแร้ว
มังฉาชาติกลัวภัย เพียรหน่าย แหนเอ
คนผิดคิดใคร่แคล้ว คลาดพ้นเขาขัง

๓๑๘ พฤกษ์ผลต้นตกเบื้อง ปลายวาย
อ้อยกัดต้นสืบปลาย สุดพ้น
การกิจคิดสบาย ภายภาค หน้านา
ดั่งกัดปลายสืบต้น รสอ้อยเอมใจ

๓๑๙ ป่าบ่งคงไซร้ใคร่ ยินดี
บ้านถิ่นทิ้งทอดหนี เริดร้าง
สัตว์ไพรใคร่เปรมปรีดิ์ นคเรศ
เข็นพิกลยลอ้าง ดั่งนี้คุณงน

๓๒๐ มีศิลปศาสตร์รู้ ใดใด ก็ดี
บุญบ่ทำไว้ใน ชาติก่อน
ได้สมสิ่งพึงใจ จักเสพ
สมบัติย่อมหลีกลี้ เพิ่มผู้มีบุญ

๓๒๑ ดวงเดือนดาวบ่ห้อม เห็นงาม ฤๅพ่อ
หงส์บ่มีหมู่ตาม แวดล้อม
สาครขาดคลื่นทราม โสภาค
ราชจากขุนหอกห้อม แห่แหนฤๅงาม

๗๑

๓๒๒ ฤๅษีโสภาคด้วย ชุบ ทรง
สัตว์สี่ เท้างาม ยง ใหญ่ อ้วน
บุรุษ รอบรู้ คง งาม เพื่อ รู้ แฮ
หญิง จัก งาม ล้น ล้วน เลิศ ด้วย สามี

๓๒๓ สูง สาร สี่ เท้า ย่าง เหยียบ ยัน
บาง คาบ เชียว ไป พลั้น พลอก พลั้ง
นักรู้ ร่ำเรียน ธรรม์ ถึง มาก ก็ดี
กล่าว ดั่ง น้ำ ผลั้ง ผลั้ง* พลาด ถ้อย ทาง ความ

๓๒๔ เรือน เหย้า ตน อยู่ นั้น อย่า หมอง
เรือน ชะ† ตา แผ่น ทอง วาด ไว้
เรือน ผม อย่า ยุ่ง หยอง หวี หยง ไว้ นา
สาม ประการ นี้ให้ หมั่น สู้ สงวน งาม

๓๒๕ ฆ่า ควาย หมาย แล ล้ม ตัว แพง
กลัว แต่ เสีย เครื่องแกง ห่อน ได้
เฉกเช่น จัก จัด แจง การ ใหญ่ เหย้า แฮ
เกรง แต่ จัก หมด ไม้ ห่อน ได้ เรือน งาม

---

* ผลั้ง ในที่นี้ต้องการโท ปกติเป็น พลั่ง

† ชะตา ที่ถูกใช้ชาตา แต่ที่นี้ต้องการ เอก

๗๒

๓๒๖ ไป เรือน ท่าน ไซร้อย่า เนา นาน
พูด แต่ พอ ควร การ กลับ เหย้า
ริ ร่ำ เริ่ม การ งาน เรือน อาต มา นา
ยาก เท่า ยาก อย่า เศร้า เสื่อมสิ้นความเพียร

๓๒๗ ศึกษาบท ยิ่ง ล้ำ คัมภีร์
เป็นพิษ แก่ อลัชชี โฉด แท้
คุณ ธรรม สิ่ง สรรพ ดี ในโลก
เป็น พิษ แก่ พาล แล ห่อนได้ สดับ จำ

๓๒๘ เชียร โรค เป็น พิษ ด้วย อาหาร
หญิง ครุณ อันพาล หนุ่ม เหน้า
เป็น พิษ แก่ พฤฒิกาล บุรุษ
ฤๅ กล่อม กลม กันเข้า ดุจ น้ำ กับ เปรียง

๓๒๙ อาหาร เป็น ที่ ให้ เกิดแรง
ปลูก พืช ผัก พัก แฟง พึ่ง น้ำ
แวน กล้อง ส่อง สำแดง อาโลก
แม่ ยอม เป็น ที่ ล้ำ เลิศ เลี้ยง บุตร ตน

๓๓๐ อาหาร เยีย หยิบ ให้ กา กิน ก่อนนา
ดี บ่ ดีกาล ถวิล ลอบ รู้
ครั้น แผ่น ภพ ภูมินทร์ ยินโสลก สารนา
แบ่ง กึ่ง เมืองให้ ผู้ กล่าว เกลี้ยง บูชา

๗๓

๓๓๑ ล่อปลาเหยื่อซอบน้ำ ใจปลา
ล่อท่วยโรคด้วยยา ยื่นให้
ล่อคชพวกพังพา เดิรปก ไปแฮ
ล่อชาติเชื้อไพร่ได้ แต่ด้วยของกิน

๓๓๒ มีม้าบ่ขี่ให้ อาจิณ พยส แฮ
ปืนไป่ยิงมลทิน ท่วมกล้อง
ข้าไทยบ่ใช้ซิน มันมัก หน่ายนา
เมียไป่หมั้นร่วมห้อง มักร้ายราคี

๓๓๓ มีเรือรั่ววิดน้ำ ฤๅวาย
มีเจ่งตาบอดพลาย ก่อมก้อ
มีโคกระบือควาย ปละเปลี่ยว
มีแต่เกวียนขาดล้อ ลากใช้ปางใด

๓๓๔ สารซับมันร้ายขี่ ขาดขอ
โคกระบือขาดปอ ย่านร้อย
เรือค้าขาดสมอ จักทอด ไฉนนา
ข้าทาสขาดนายน้อย หนึ่งปล้อนไปมา

๓๓๕ แคะไค้ไปแค่นค้น ตีนงู
แขวะควักดีที่หนู ยากได้
ลิและแกะก้ามปู หาเลือด
แสวงสิงยามยุทธ์ไซร้ สิ้นสุดแสวง

๗๔

๓๓๖ รัก เรียนจอมปลวกเตี้ย เติม ภู เขา แฮ
ดี แต่ แล่ เนื้อ หนู เพิ่ม ช้าง
เบียฬ เบียด เรียด พิษ งู เพิ่ม พิษ นาคนา
อุดตริ รองน้ำค้าง ใส่ ซ้ำ สาคร

๓๓๗ จนไก่ ใช้ เขียดแข้น† ขัน ขาน
นอก รีด มีด แทน ขวาน ถากไม้
เคี้ยว อ้อ ต่าง อ้อย หวาน เบ็นรส ฤๅ พอ
ชาด ชัด ดอกไม้ ใช้ ดอก หญ้า ยามจน

๓๓๘ น้ำ อ้อย ฤๅ จักป้อง ปาก มด
เกลี้ยง อ่อน ห่อนโคลด ละไว้
นารี รูป ซ้อย ซด แซร เฌียด ซายนา
ใคร จัก นิ่ง ดูได้ ห่อน เว้น ตัว ตน

๓๓๙ โคแก่กัด หญ้า อ่อน กินใบ อ่อน นา
แม่หญิง* ยินดีใน หนุ่ม น้อย
พ้น หัก มัก พึงใจ ของ อ่อน
บุรุษ อายุ ร้อย รักชู้ เมีย สาว

---

† แข้น ที่ถูกใช้ แค่น แต่ที่นี้ต้องการ โท

* หญิง ในที่นี้เสีย เอก แต่ต้นฉะบับตรงกัน ทั้งหมด

๗๕

๓๔๐ นารีฤๅอิ่มเล้า โลมชาย
อรรณพนี้ฤๅวาย อิ่มน้ำ
ของทิพย์เทพห่อนหาย เอมอิ่ม
มนุษย์สมบัติล้ำ เลิศท้าวใดลืม

๓๔๑ เรือแพพึ่งขี่ข้าม คงคา
ยาหยูกย่อมรักษา โรคไข้
อาวุธเหตุให้ปรา กฏแก่ ศึกแฮ
มนตร์เวทวิเศษไซร้ ร้ายรู้ฤๅลืม

๓๔๒ ลำลาดตายด้วยเหล่า บุษบง กชแฮ
แดนวนาดอนดง ต้นไม้
หญิงอยู่สงัดคง เป็นเหตุ
สามประการกล่าวไว้ เที่ยงแท้ธรรมดา

๓๔๓ พราหมณ์พฤฒิเกลียดน้ำย่อม เสียกิจ
เมืองหวั่นปัจจามิตร แกว่นแกล้ว
ชายใดมักให้สิทธิ์ แก่แม่ เรือนนา
สามประการนี้แคล้ว คลาดผู้สรรเสริญ

๓๔๔ ต้นนอนหน้าชื่นช้อย บัวบาน
คำกล่าวฉ่ำเฉื่อยหวาน เพราะพ้อง
เมื่อจักสั่งการงาน ดุจโกรธ
สามประการนี้ต้อง ที่ไท้ชุบชู

๗๖

๓๔๕ หวั่นหวั่นว่าว อยู่ ใกล้ ลม กวน
ผม กับ หวี ยียวน หยั่ง เกล้า
วัด ชี ชิด บ้าน ชวน ชี บาป
สามประการ นี้ เย้า ยั่ว แท้ ธรรมเนียม

๓๔๖ ชาว ชะเล ฉลาด แล่นใช้ นาวา
ชำนิ ชำนาญ ปลา ว่าย น้ำ
ชาว ดอน ขี่ ม้า ขา เคย ควบ กันแฮ
เร็ว ดั่ง ลม พัด ล้ำ ไล่ เนื้อ ทัน แทง

๓๔๗ แผ่น ดิน ติณ ชาติไร้ ฤๅมี
มี พฤกษ์ มี ปักษี จับไม้
น้ำ มี หมู่ ปลา ลี ลา หลีก ฤๅพ้อ
มี ทาส มี เข้าให้ เพื่อ ด้วย แรง มั่น

๘๔๓ ไป่ ถอย ทวน ส่องไซร้ สุริยา
ไป่ ถด ถอย เจรจา ลั่น แล้ว
ไป่ คืน อีก คือ อา ยุล่วง
ไป่ กลับ คืน ชีพ แคล้ว รอดปิ๋ม ป่างใด

๓๔๙ บาง คาย ภานุมาต ขึ้น ทาง ลง ก็มี
บาง คาย เมรุ บ่ ตรง อ่อน แอ้
ไฟ ยม ดับ เย็น บง กชงอก ผานา
ยืน สัตย์ สาธุชน แท้ ห่อน เพี้ยน สัก ปาง

๗๗

๓๕๐ ยอข้า ยอเมื่อแล้ว การกิจ
ยอยก ครู ยอสนิท ซึ่งหน้า
ยอญาติ ประยูรมิตร เมื่อลับ หลังแฮ
คนหยิ่ง แยกยศข้า อย่ายั้ง ยอควร

๓๕๑ กลยอกันยากล้ำ เหลือใจ
ยอค่อยหย่อยยอใคร ห่อนรั้
ยอย่อมเกิดลาภใน ตนอาต มานา
ชอบเนตร ชอบหน้า ผู้ เพื่อรั้ ยอคน

๓๕๒ จักเข้าหาข้ายศ ยอตาม
คนโลภคำนัลงาม ง่ายแท้
คนมักนักเลงกาม การเสน่ห์ ยอนา
เข้าสู่หมู่ปราชญ์แปล้ ชอบถ้อย ทางธรรม

๓๕๓ คนใดใจหมั้น* เล่ห์ เหล็กจาร
จำจดสิ่งสำนาร หมั่นไซร้
อุตส่าห์ พยาบาล บ่ละ ลืมนา
จักเสร็จสมประโยชน์ได้ ที่แท้โดยเพียร

๓๕๔ หัวล้านไป่รู้มัก มองกระจก
ผอมผื่นไป่ อยากถก ถกเสื้อ
นมยานไป่เปิดอก ออกที่ ประชุมนา
คนขาปไป่เอื้อเฟื้อ สดับถ้อย ธรรมกวี

---

* หมั้น ที่ถูกใช้ มั่น แต่ต้องการ โท

๗๘

๓๕๕ ใครใด และ อยู่ เหย้า เคหฐาน
เว้น สุภาษิต สาร สวัสดิ์ ล้ำ
เจรจา บ่ เป็น การ ศูนย์ เปล่า
คือ ดั่ง ปาก เว้น กล้ำ แกล่เหมี้ยง * หมากพลู

๓๕๖ เรือนใด ย่ำค่ำ เช้า สนธยา
ปราศจากไฟ ชวาลา มืดคลุ้ม
เรือนนั้น ดั่ง มรณา นฤ ชีพ
อันตราย จัก หุ้ม ห่อนให้ จำเริญ

๓๕๗ เทศใด คอยไร้ รวด อรัญ
เห็น แก่ จอม ปลวก อัน หนึ่ง น้อย
คุจ เมืองไม่มีธรรม์ นัก ปราชญ์
ชม ชื่น แต่ แปล ร้อย ว่ารู้ สุด สูง

๓๕๘ เป็น คน คิด แล้วจึ่ง เจรจา
อย่า มลน หลับตา แต่ได้
เลือก สรร หมั่น ปัญญา ตรอง ตรึก
สติ ริ รอบให้ ถูก แล้ว จง ทำ

---

* เหมี้ยง โดยปกติ เป็นเมี่ยง แต่ในที่นี้ต้องการ โท

๗๙

๓๕๙ เป็นคน ควร คิด กั้ง กันภัย
ทรัพย์ มาก หมั้น ระไว แวดล้อม
เคลิ้ม คลับ หลับ ลืมไหล เป็นเหตุ
รั้ว มั่น กัน ห้อง ล้อม ห่อแก้ว เงิน ทอง

๓๖๐ น้อย ทรัพย์ อย่า ก่อล้อ เลียน ความ
ให้ นี่ อย่า ต่อ ตาม ตอบ เต้า
ผู้ใหญ่ ย่อม เกรง ขาม คารวะ
รู้ ประจบ โลม เล้า เลือกใช้ โดย ควร

๓๖๑ เข้า เถื่อน อย่า หมิ่น พร้า มีไป
เข้า ศึก อย่า นอนใจ เฉื่อย ช้า
อาวุธ อย่า วางไกล ซุกค่ำ คืนแฮ
นอน แต่ ยาม หนึ่ง อ้า อาจป้อง ภัยพาล

๓๖๒ ค้ำ ชล เชือก ยุค หมั้น* อย่าคลาย
คุณ พระ มั่นไม่ ตาย ต่อ สู้
ลูก ขุน มั่น กฎหมาย เป็น แบบ
สิน ทรัพย์ ให้ ท่าน กู้ ยึด หมั้น* มิ กรม

---

* หมั้น ที่ถูกเป็น มั่น แต่ต้องการ โท

๘๐

๓๖๓ คิน ฝั่ง แยก อย่าได้ ยาเยียว
ลม จัด ประหยัด เลียว แล่นข้าง
ไฟ แรง แล่ง น้ำเดียว ฤๅรด ดับ นา
น้ำ แก่ง แรง เชี่ยว คว้าง อย่า รั้ง เรือ ขวาง

๓๖๔ เสนหา อย่าปล่อย สิ้น สุด สัจ
ยั้ง หย่ง พึ่ง รหัส จึ่ง พร้อง
คน นิ่ง จึ่ง เอา อัตถ์ อันลับ แสดง นา
คน กาก ปาก เยิ่น ซ้อง อย่าใกล้ กลัว มัน

๓๖๕ ที่ สุข จัก เสพไซร้ ควร ถวิล
เมีย มิ่ง ยุ อย่า ยิน ที่ ถ้อย
อยาก เข้า คด ออก กิน เอมอิ่ม ใจ นา
นอน จุ่ง นอน แต่ น้อย เนิ่น ช้า วัน ตาย

๓๖๖ อย่า หมิ่น ของ เล็ก นั้น สิ่ สถาน
เล็ก พริก พระ กุมาร จี๊ด จ้อย
ง เล็ก เท่า สาย พาน พิษ ยิ่ง
ไฟ เล็ก เท่า หิ่ง ห้อย อย่าได้ ดูแคลน

๓๖๗ จัก จับ จับให้ มั่น กับ ตน
อย่า เก็บ ความ เท็จ ปน แอบ.อ้าง
จักคั้น อย่า คืน คน ดุ หมิ่น
ควร ที่ ง้าง จึ่ง ง้าง อย่าไง้ เมรุ

๘๑

๓๖๘ ควรเร็วเร็วรวดได้ จึ่งดี
การสิ่งใดได้ที อย่าช้า
ควรคิดจิตต์อย่ามี ประมาท
ได้สิบไม่เท่าค้า ขาดสิ้นทุนเดิม

๓๖๙ การกิจผิดนิ่งไว้ เป็นครู
เมียชั่วอย่าเอาชู เชิดพร้อง
คำผิดวิปริตหู หายซ่อน เสียนา
คบมิตรผิดนั้นต้อง จดไว้ในทรวง

๓๗๐ ปลูกไม้หมั่นรดน้ำ จำเริญ
ดักลอบอย่าเหมิดเมิน หมั่นกู้
เกี้ยวชู้ซอบเพียรเดิร สวนสื่อ
เรียนสิ่งไรใคร่รู้ เร่งให้มีเพียร

๓๗๑ ปลูกผักปักยอดอ้อย เอาผล
เลี้ยงลูกบ่าวชาวพล เพื่อใช้
แล้วนาอย่านิ่งทน ทำไร่ ด้วยแฮ
เลี้ยงลูกเป็ดไก่ไซร้ อย่าได้เสียรัง

๘๒

๓๗๒ ถึงรู้ อย่า อวดให้ คน หวั่ว
ฟ้า คะนอง ต้อง คร้าม กลัว เกลือกใกล้
ผ่อน พัก รักษา ตัว ตาม ภาค ภูมิแฮ
อย่า เซี่ยม*เขา ควายให้ เสี่ยวสู้ ชน กัน

๓๗๓ ซ่อน ปลา หา ต้ม แต่ เพียงพอ อิ่ม นา
อวด อิทธิ์ คิด เยีย ยอ ใหญ่ ล้ำ
เชือดไก่ กับ เบ็ด คอ นิด หนึ่ง
เอา มีด ฆ่าโค ห้ำ หั่น นม หนัก แรง

๓๗๔ หลังคาขาด แล้ว ลุ่ย ตาม กัน
ไข่ หมั่น แซมนับ วัน รั่ว ร้าง
โค ควายค่า† คน มัน หนี หลบ ไป นา
บ่ ติดตาม บน จ้าง จับ แล้ว หมด ตัว

๓๗๕ ไก่ขันยาม บอกได้ โดย กาล
น้ำชอบใช้สาธารณ์ ทั่ว ล้าง
ขวาน รู้ แต่ ถาก กะดาน หัว หนัก อยู่ นา
เพรียงไพร่ได้ แต่จ้าง จ่ายใช้ การ พล

---

* เซี่ยม โดยมากใช้ เสี้ยม

† ค่า ปกติเป็นข้า แต่ที่นี้ต้องการเอก

๘๓

๓๗๖ รู้คิดค้าที่ม้วย หมดทุน
รู้รอบเรือนฤๅจุน ชื่อค้าน
หลับตาบ่ายกระสุน อวดแม่น
หมากรุกรู้แป้ดด้าน ไป่แจ้งตาจน

๓๗๗ หมู่เขาเขามัดไว้ จักหาม
งานใช่งานถามตาม สอดเหล้า*
ชู้เขาจักกอดกาม สังวาส กันนา
สังเวชวางวิ่งเข้า กีดหน้านอนกลาง

๓๗๘ หนีเสือขึ้นไม้รอด ปากเสือ
พบต่อแตนดุเหลือ ต่อยต้อง
หนีแรดร่ายลงเรือ รอดจาก แรดนา
ปะจระเข้ในท้อง น่านน้ำหนุนเรือ

๓๗๙ ทางไกลไปค้าคู่ ตนตาย
อดอยากลำบากกาย เกิดไข้
อยู่กินถิ่นฐานสบาย บ่ยาก ใจนา
การกิจคิดแล้วได้ ง่ายแท้ทุกอัน

---

* เหล้า คือ เล่า แต่ต้องการ โท

๘๔

๓๘๐ ค้าใดไม่เท่าค้า คือบุญ
ค้าสัตของต้องทุน มากไว้
ค้าความคบลูกขุน ชวนชอบ
ค้าบ่ค้าใดได้ ยากแท้ธรรมดา

๓๘๑ พิมเสนรวยรสเร้า เสาวคนธ์
ไปเกลือกกลั้วเกลือกล ใช่เชื้อ
เป็นไทยไม่ทำงน งามชาติ ตนนา
คบทาสท่านจักเกื้อ กับหน้าตัวไฉน

๓๘๒ สัตว์อื่นตื่นเต้นแต่ ควรไกล
กระต่ายตื่นตูมไป สุดหล้า
ช้างม้าตื่นพ้นไฟ พ้นฟาด หยุดแฮ
คนตื่นข่าวศึกส้า สุดห้ามมันหาย

๓๘๓ หาญห้าวตาวบ่อได้ จวนพ้น
แหลนและทวนไม่ทัน ติดตั้ง
พลคชจรดผัน งาประงาแฮ
ปืนไม่ทันนั่งตั้ง ท่าจ้องใจเกรง

๘๕

๓๘๔ รังแก กำบั้นต่อย ตีดิน
ไข่กระทบ หินหิน ห่อนล้ำ
แมลงเม่าโฉมเพลิงบิน บังอาจ
คนเคอะคิดตั้นตั้น ลุบเหล้น*คมดาว

๓๘๕ หนูร้ายแรงโทษแท้ เรือนผลาญ
ลิงถ่อย จัณฑาลราน ป่าไม้
กาโฉด ชาติอันธพาล เบียฬหมู่ นกนา
พราหมณ์โหดโทษ ทั้งให้ เบียดเบื้องนรชน

๓๘๖ อารักษ์มีทั่วไม้ รุกขมูล
ที่ศักดิ์สิทธิ์บริบูรณ์ เครื่องเส้น๑
ที่ไป่ศักดิ์สิทธิ์ศูนย์ สังคลาภ
คุงคั้งเสวกเว้น ว่าถ้อยความเมือง

๓๘๗ นายหนึ่งแรงโกรธร้าย เรียกขาน
นายหนึ่งบ่อเจือจาน ทรัพย์ข้าง
นายหนึ่งเมื่อเอางาน บ่ย่อง ยกนา
นายหนึ่งข่มคุณมล้าง สี่นี้เสพไฉน

---

* เหล้น คือ เล่น แต่ต้องการ โท
๑ เส้น คือ เซ่น แต่ต้องการ โท

๘๖

๓๘๘ ผิวฆ่านางนาฎถ้วน ถึงพัน
ฆ่าพฤฒิพราหมณ์พรตกรรม์ เกือบร้อย
ฆ่าโคอุสุภสรรพ์ แสนโกฏิ ก็ดี
บาปบ่เปรียบปรับถ้อย ท่านให้ลำเอียง

๓๘๙ ทำผิดลึกลับได้ พันวา ก็ดี
ทำชอบเสมอภูผา เขตต์ขั้น*
อย่าคิดจิตต์สัญญา หลีกกลับ อยู่นา
ผิดชอบที่ทำนั้น หากให้คนเห็น

๓๙๐ พวกพ้องผิดเท่าช้าง งำเงา
พวกอื่นโทษเท่าเหา หากรู้
โทษตนเท่าภูเขา คิดปิด ไว้แฮ
โทษท่านเท่ากอยสู้ ส่องให้เห็นสูง

๓๙๑ โทษตนงำเงื่อนไว้ ห่อนแถลง
โทษท่านเก็บมาแจง ดุจเบี้ย
ตัวเต่าสี่ตีนแฝง หัวหนึ่ง ซ่อนนา
หยิบกล่าวแต่โทษเหี้ย มุขเท้ารุงรัง

---

* ขั้น โดยมากใช้ คั่น แต่ที่นี่ต้องการ โท

๘๗

๓๙๒ น้ำใช้ใส่ตุ่มตั้ง เต็มดี
น้ำอบอ่าอินทรีย์ อย่าผร้อง*
น้ำปูนใส่เต้ามี อย่าขาด
น้ำจิตต์อย่าให้ข้อง ขัดน้ำใจใคร

๓๙๓ น้ำเงินน้ำนากแม้ มัวแสง
น้ำซ่ม†ต้มย้อมแปลง ผ่องได้
น้ำจิตต์วิปริตแหนง มัวหม่น
น้ำอื่นเอาลูบไล้ ห่อนล้างใจเคือง

๓๙๔ ปางไข้ปางขาดเข้า แพงเกวียน ละซ้งแอ
วิบัติบรรจองเจียน จักม้วย
ปางต้องปรับไหมเตียน ตนมอด ก็ดี
ปางมิตรใดทุกข์ด้วย มิตรนั้นไหนเสมอ

๓๙๕ หมาเอยสูเหนื่อยแท้ ทุกวัน
ไปไล่เนื้อไล่ทัน ท่านได้
เจ้ามันแม่นชื่อมัน กินแต่ เข้านา
แมวบ่ทำใดให้ หม่ำเข้าปนปลา

---

* ผร้อง โดยมากใช้ พร่อง แต่ที่นี้ต้องการ โท
† ซ่ม ที่ถูกใช้ ส้ม ,, ,, เอก

๘๘

๓๙๖ ปุเปี้ยว หัว เปล่าไซร ตีนยัง
งู บ่ มีตีนตรัง ไต่ไม้
นมไก่ บ่ มี หวัง เลี้ยงลูก เบ็นแอ
ชาย ตก เข็ญใจไร้ อย่าได้ ดูแคลน

๓๙๗ ชา สาสุด สิ้นเรี่ยว แรง กาย
ภัพ และ ผล พัง หาย โหดเข้า
เหมือน เพลิง ตก สินธุ์ สาย ศูนย์ ดับ ไป นา
ปูน ต่อ ขาด ขอด เค้า จง รู้ คุณ ปูน

๓๙๘ เนื้อ ในไต ตับ ต้ม แกง ยำ
ไม่ ประสพ สักคำ ที่ลิ้น
ได้ ยาก ลากโคลง ทำ เสีย เปล่า
กิน แต่ เข้า เรา ขึ้น หนึ่งได้ไข่ มี

๓๙๙ หนัง เนื้อ เถือ ท่านไว้ รองกาย
ไม่ แบ่ง บั้น ชั้น ชาย เชือดไว้
ได้ ทุกข์ แทบ ตัว ตาย เสีย เปล่า
นั่ง แต่ ลำแพนไม้ ตอก สู้ สานเอง

๔๐๐ มือ ซ้าย ขวา ขาด นิ้ว ฤๅ มี
ด้วน เด็ด ดูได ดี หนึ่ง น้อย
ได้ ทอง เท่า ต่อม ดี แหวน ประดับ
แหวน จะ สอด สวม ก้อย กุด สิ้นใส่ไฉน

๘๙

๔๐๑ ตา มัว มืด คู่เข้า คู หา
บอด บ่ ทราบ สุริยา ย่ำ ฆ้อง
ได้ สม สิ่ง เสริม ตา จักใส่
แว่น แต่ หยิบ จ้อง จ้อง จับ แล้ว เวียน วาง

๔๐๒ หัว หูคู่ใช่ ซ้า ไฉไล
ล้าน เลื่อม แล เงาใส เกือบ แก้ว
ได้ ส่อง กะจกใจ เจียนขาด
หวี แต่ จับ จ้อง แล้ว ลุยโอ้ อายเอง

๔๐๓ รูป ชั่ว แต่ ซอบ แล้ว ใค ปาน
รส รัก ผัก ว่า หวาน หล่อน ต้ม
กลิ่น อบ จบ กิน กาล บ่ คุจ เจ้านา
เสียง ก็ จับใจ หล้ม* โลก แล้ว ฤๅ มิ

๔๐๔ น้ำ ฝน หม่น เมฆ ตั้ง ตก ตะบึง
ไหล หลั่ง ถั่ง ชระ ทึ่ง ท่วม เหย้า
ไฟ ติด ผิด หนึ่ง พึ่ง จัก ก่อ
คับ ระทม ถ่าน เถ้า† หิ่งห้อยไป่ มี

---

* หล้ม โดยมากเป็น ล่ม ในที่นี้ต้องการ โท

† เถ้า ความเป็น เทียมเท่า ,, ,,

๙๐

๔๐๕ รู้หลบ พบเศิกเสี้ยน กลัวไกล
เป็นปีก ป้องกันภัย ผ่อนช้า
รู้หลีก เล็ดลอดไป สุดเนตร
เป็นหาง* ไกลกล่าวกล้า ต่อด้วยดัสกร

๔๐๖ ช้างสาร หกศอกไซร้ เสียงา
งูเห่า กลายเป็นปลา อย่าต้อง
ข้าเก่า เกิดแต่ตา ตนปู่ ก็ดี
เมียรัก อยู่ร่วมห้อง อย่าไว้วางใจ

๔๐๗ เพื่อนกิน สิ้นทรัพย์แล้ว แหนงหนี
หาง่าย หลายหมื่นมี มากได้
เพื่อนตาย ถ่ายแทนชี วาอาตม์
หายาก ฝากผีไข้ ยากแท้จักหา

๔๐๘ ไป่เห็นน้ำ หน้าด่วน ซวนกัน
ตัดกระบอก แบ่งปั่น ส่วนไซร้
ไป่เห็นรอก อวดชัน มือแม่น
ชันน่า†ไม้ไว้ให้ หย่อนแท้เสียสาย

---

* เสียเอก แต่คำในกะทู้บังคับ

† น่า ควรเป็น หน้า แต่โบราณใช้ น่า และอยู่ในที่เอก

๙๑

๏ สี่ ร้อย แปด บท สิ้น สุด แสวง
ข้า ยุคล บาท แปลง เปลี่ยน ถ้อย
ผ่อน ผิด เพิ่ม เติม แสดง ใด ขาด เขียน แอ
เพียง ประพาล พู่ ร้อย เรียบได้ โดย เพียร

๏ เขียน ลง คัด เลือก แล้ว หลาย ยก
ถวาย แด่ สมเด็จดิลก เลิศ หล้า
ขอ เอา พระเดช ปก เป็น ปิ่น ปัก แอ
เฉลิม พระยศ อยู่ ช้า ชั่ว ร้อย พัน ปี

ฉะบับ สมุดไทย จบ เพียง นี้

ตอนนี้ไปเป็นส่วนที่มีแปลกอยู่แต่ในแผ่นศิลาจารึกในวัดพระเชตุพน.

---

๑ ชาย เฉก เท้า หน้า คช เคียง ความ เทียบ แอ
หญิง เล่ห์ เชิง หลัง ตาม คลาด คล้อย
การ กิจ คิด งาม ทราม สุด แต่ ผัว นา
เมีย มิ่ง เหมือน ด้าย ร้อย สอด เคล้า ตาม เข็ม

๒ เมียใดใจ ดุ ร้าย ริษยา
กิน เติบ ใช้ เชิง ตา เฉียด ช้อย
มัก เที่ยว สู่ คฤหา แห่ง ท่าน นะ พ่อ
แม้ ว่า มี บุตร ร้อย หนึ่ง ไซร้ ละ เสีย

๙๒

๓ ปุย นุ่น เบา ชั่ง เทียม ทำเนา นะพ่อ
คน ที่ เบา ความ เบา กว่า นั้น
หนัก หิน มั่น คง เขา ควร นับ หนัก นา
ไป่ เท่า หนัก แน่น กลั้น อก ถ้อย ทรชน

๔ สามก ประเทศ ทั้ง ทุรมิตร
อีก ตระกูล เผ่า ชิด ชั่ว ร้าย
ภรรยา ทาส ทุรจิตต์ จำพวก นี้ พ่อ
ควร บุคคล พึง ผ้าย ผ่อน ลี้ หลีก หนี

๕ นก ลอด หลุด บ่วง แร้ว ราว สาม คาบ นา
ชี หลีก หลาย อาราม เร่ เร้น
สตรี เตร่ จิตต์ ตาม ชาย สี่ สาม แฮ
อย่า ประมาท ใช่ เหล้น* มาก ด้วย มายา

๖ ท่วยใด มิตร ล่อ ล้าง หลาย ที แล้ว พ่อ
ขืน จัก ก่อไมตรี เสพ ส้อง
ผู้นั้น นับ ว่า มี ชนม์ ชีพ ไฉน นา
เหมือน แม่ อัสดร ท้อง แก่ ใกล้ ความ ตาย

๗ อ่อน หวาน มาน มิตร ล้น เหลือหลาย
หยาบ บ่ มี เกลอ กลาย เกลื่อน ใกล้
ดุจ ดวง ศศิ ฉาย ดาว ดาษ ประดับ นา
สุริย ส่อง ดาราไร้ เพื่อ ร้อน แรง แสง

---

* เหล้น ที่ถูกใช้เล่น แต่ที่นี้ต้องการ โท

๙๓

๘ นักบวชบ่มักน้อย พินาศ ศีลนา
กษัตริย์ สันโดษขาด ที่ไท้
งาม เมือง ผิอาย อาตม์ อับ ทรัพย์ สินแฮ
หญิง เผ่าเว้น อายไซร้ สุด ร้าย ฤๅงาม

๙ ทรมาน มิตร ด้วยไข้ พูด กับ เขานา
ผจญหมู่ โจร จำขับ เฆี่ยนไซร้
ตัด เมียไข้ มอบ ทรัพย์ สมบัติ ให้แฮ
ร้อน ราค จริตให้ โภชน์น้อย พึง ภุญช์

๑๐ เรือนไร้ บุตร สืบ ซั้น ทรัพย์มอด หมดแฮ
บ่อ บ่ มีฝนขอด ค่น น้ำ
พฤกษชาติ ปราศจาก ยอด ยืน อยู่ ไฉนนา
ปากไข้มี สัจ ซ้ำ เสื่อมสิ้นแก่น สาร

๑๑ เทศใด ภัย พ้อง พาล พาลสรร -พสัตว์นา
สัตบุรุษ สีหราช ผัน อื่น ย้าย
กาโฉด ทุรชน ฉกรรจ์ กาจ จิตต์ นี้พ่อ
มันมัก สู่เทศ ร้าย อยู่ได้ โดย วิสัย

๑๒ เห็น ภัยใหญ่ แต่ช้า จักถึง ตนแฮ
ปราชญ์ ย่อม ผันผ่อน พึ่ง หลบลี้
ภัยใด ด่วนโดน ตรึง ตรา ติด ตัวนา
ใจ ปราชญ์ ปราศแสยง ชี้ เช่น หล้าและไศล

๙๔

๑๓ เมืองใดไร้ราชทั้ง ปราชญ์สดับ ก็ดี
อกตระกูลมีทรัพย์ สิ่งให้
หนึ่งไร้นทีกับ ชุนแพทย์
ภัยมากเมืองนั้นไซร้ ท่านห้าม อย่าเนา

๑๔ แม่เหมือนข้าศึกทั้ง บิดร ด้วยแฮ
เหตุบ่สอนบุตรสอน เมื่อน้อย
ครั้นใหญ่ไป่งามอง ออกที่ ประชุมนา
เยียเยี่ยงยางเจ่าจ้อย จับหมั้วหมู่หงส์

๑๕ หมากพลูปูนไป่บ้าย บ่ราง รสนา
แกงบ่เจือเกลือจาง จืดกล้า
ไร้ทรัพย์สิ่งสำอาง จักโอ่ งามฤๅ
ใช่ปราชญ์ปริศนาล้ำ ลึกแก้ฤๅงาม

๑๖ ชุมนุมฤดูสี่ไซร้ ศรัทกาล ใหญ่นา
เมียที่งามเป็นประธาน ทั่วหน้า
บุตรชายเชฏฐกุมาร นับใหญ่ ยิ่งแฮ
ล้ำโลกสี่ทิศอ้า เอกเบื้องอุดร

---

* หมั้ว อย่างปกติเป็น มั่ว แต่ที่นี้ต้องการโท

๙๕

๑๗ บุตรใคร ครุ่น ครุ่นสร้าง กอง กรรม
ชื่อ ว่า มาตา ทำ เที่ยง พร้อง
ส่ำ ศิษย์ บ่ เกรง ยำ เยีย บาป
โดยโลกโวหาร ร้อง เรียก แท้ ครู ทำ

๑๘ มักเมา หมด สังถ้อย เจรจา
แรงโลภ ละอายหา ห่อนได้
มักเนื้อ หน่าย กรุณา เช้น เที่ยง
บรรพชิต หญิง อยู่ใกล้ แกล่ ล้น ศีลแสวง

๑๙ คน ยาก อยากภักษ์ เคี้ยว ของ แพง
คนโรค บำราศ แรง ร่าน ปล้ำ
คน โฉด อวด สำแดง ธรรมเทศ–นา นา
สาม เหล่า เขา นี้ ก้ำ กึ่ง บ้า กล กัน

๒๐ รักบุตร ลิไป่ให้ พาก เพียร
ปราศจาก วิทยาเรียน เริด ร้าง
พ่อ เหมือน ศัตรูเบียฬ บุตร อีก เล่า นา
แม่ ดั่งไพรี มล้าง ลูกให้ เสีย สกนธ์

๙๖

๒๑ เมียดีคุจทาสรู้ การเรือน รอบแฮ
อายแก่สามีเหมือน ดั่งน้อง
เป็นที่ปรึกษาเตือน คิดคุจ มะดายนา
ยามเมื่อผัวเคืองข้อง อดกลั้นกลัวเกรง

๒๒ โสนัข สุนัข พ้อง พบกัน
มันย่อมแสยะยิงฟั้น ปากแห้
เฉกเช่นหมู่พาลผัน พะพวก พาลนา
ร้ายต่อร้ายราแต้ ต่างกล้าอวดแข็ง

๒๓ คับอกออมอยู่ได้ โดยหวัง
คับแอบเคียงคนชัง อยู่ช้า
คับจิตต์เจ็บประนัง เนายาก ยิ่งแฮ
แค้นคับเข็ญใจล้ำ เร่งร้อนฤๅสะเบย

๒๔ อย่าปองสิ่งแก้วไข้ ควรปอง
เขาบ่ตรึกอย่าตรอง ตริบ้า
เร่งคิดคิดแต่ของ ควรคิด นะพ่อ
การที่ศูนย์เปล่าอ้า อย่าได้ควรปอง

๙๗

๒๕ ผจญคนมีศักดิ์ด้วย หมอบกราน
ผจญท่วยทรพลทาน แจกให้
เสมออาตม์จักทรมาน ชอบอด ออมแอ
ผจญหมู่ข้าศึกไซร้ ล่อเลี้ยวลวงประหาร

๒๖ โลภรู้เรียนมากล้น ศิลป์ศาสตร์
ยามจักปองไป่อาจ กล่าวได้
ผู้นั้นบว่าปราชญ์ ลือชื่อ ไฉนนา
กล่าวบ่ฉานเฉกใบ้ บอกข้อความผั้น

๒๗ คนพาลพวกหนึ่งน้ำ ใจหาญ
รู้ว่าตนเป็นพาล กะด้าง
พวกนี้วัจนาจารย์ จัดใช่ พาลพ่อ
นับว่าปราชญ์ได้บ้าง เพื่อรู้สึกสกนธ์

๒๘ ใครรักย่อมว่าเพี้ยง พงศ์พันธุ์
ใครชอบชิดชมฉัน เพื่อนไร้
ใครเลี้ยงรักษาครรภ์ คือแม่ ตนนา
ใครดับคำฤษณ์ได้ ชื่อชู้เมียสม

๙๘

๒๙ คบปราชญ์เปรียบเสพอ้อย เอมใจ
กิน แต่ ปล้อง ปลาย ไป ตราบ ต้น
คบ คน โหด หินใหล เหลว จืด จางแฮ
แหนง หนึ่ง อ้อย กัด ร้น แต่ ต้น ตลอด ปลาย

๓๐ เมตตา เตือน จิตต์ ให้ คน หวัง พึ่ง นา
แรง เคียด คน หน่าย ชัง ทั่ว หน้า
ทาน เบ็น ยอด ยา ยัง เกียรติยศ ยิ่ง แฮ
ตระหนี่ กล กำพร้า พราก ผู้ สมาคม

จบ

(สำเนา)

กระทรวงธรรมการ

ชี้แจงเรื่องเครื่องรางของขลังและวิทยาคม

ด้วยความปรากฏว่า มีคนจำนวนมากยังเชื่อถือเครื่องรางของขลังและวิทยาคม อันเป็นของหลอกลวงอยู่ ถึงแก่มีการสักที่ต้นคอ ที่ไหล่ ที่ง่ามมือ และแอบอิงออกชื่อเป็นทำนองสมาคมลับ เช่น เรียกว่าสมาคมเก้ายอดเป็นต้น บัดนี้การได้แพร่หลายลุกลามเข้ามาถึงโรงเรียน จะทำโรงเรียนซึ่งจะเป็นที่สอนให้สว่าง กลับเป็นที่สอนให้มืดมนอนธการไปเสีย เป็นภัยแก่การศึกษาโดยตรง จึงจำเป็นต้องชี้แจงให้ครูและนักเรียนทั้งหลายทราบตระหนักโดยเหตุผล เพื่อเป็นการป้องกันไว้แต่ต้นมือดังต่อไปนี้

๑. เครื่องรางของขลังหรือวิทยาคม อันเกี่ยวด้วยเล่ห์กระเท่ห์ต่าง ๆ มีการอยู่ยงคงกระพันเป็นต้น หรือการดูโชคชาตา เป็นของมีมาแต่ยุคดึกดำบรรพ์ และเป็นลัทธิทางไสยศาสตร์ของพวกพราหมณ์ ในสมัยนั้นพระพุทธศาสนายังไม่เกิด และความรู้ทางวิทยาศาสตร์ยังไม่เจริญรุ่งเรือง มนุษย์โดยมากไม่รู้จักพิจารณาเหตุผล ด้วยความโง่เขลางมงายรู้เท่าไม่ถึงการณ์นั้นแล เป็นเหตุให้บุคคลเชื่อถือความศักดิ์สิทธิ์เหล่านั้น

๒. บรรดาบุคคลที่ตั้งตนเป็นอาจารย์หรือผู้วิเศษในทางเครื่องรางของขลังหรือวิทยาคมเหล่านี้ ส่วนมากเป็นคนไร้การศึกษาอันสมสมัยนิยม แต่เป็นคนที่มีเล่ห์เหลี่ยมในเชิงหลอกลวงและพยายามใช้ความฝึกหัดตนเชี่ยวชาญในทางล่อลวง เพื่อให้ผู้ที่ได้เห็นด้วยตาหลงเชื่อในสรรพคุณที่ล่อลวงนั้น ฉะเพาะสมัยนี้มักใช้เล่ห์อ้างคุณพระเป็นโล่ห์กำบังความล่อลวงของตน มีผลทำให้ผู้นับถือศาสนาพุทธไม่ได้ศึกษาหลักธรรมอันแท้จริง หลงเชื่อในการล่อลวงของเขา บุคคลเหล่านี้แท้ที่จริงก็คือ นักแสดงกล เงาดำ ๆ นี่เอง หาใช่อาจารย์หรือผู้วิเศษอย่างใดไม่

๓. เมื่อพระพุทธศาสนาอุบัติขึ้น คำสอนในพระพุทธศาสนามุ่งให้ละเว้นความชั่ว ประพฤติแต่ความดี และกล่าวถึงผลว่า ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว เป็นต้น เป็นที่เห็นได้โดยชัดเจนว่า ผลดีหรือชั่วอันเกิดแก่บุคคลนั้น ย่อมเกิดมาแต่ปัจจัยคือกรรมอย่างเดียว เป็นการปฏิเสธปัจจัยอย่างอื่นโดยเด็ดขาด แม้ในสมัยที่วิทยาศาสตร์เจริญรุ่งเรืองขึ้นนี้ ก็ย่อมเป็นไปในทางพิสูจน์เหตุผล เช่นเดียวกันกับพระพุทธศาสนานั้น.

เพราะฉะนั้นขอให้นักเรียนทั้งหลายซึ่งได้ชื่อว่า เป็นผู้มีการศึกษา จงพยายามใช้ความพินิจพิจารณาให้ถี่ถ้วน ไม่ควรเชื่อถือสิ่งอันปราศจากเหตุผลเหล่านั้น จะได้ไม่ตกเป็นเหยื่อของคนผู้ล่อลวงอันจะนำไปสู่หนทางชั่ว และจะได้ไม่ขึ้นชื่อว่าเป็นคนโง่เขลาเหลวไหล ไม่อยู่ในอำนาจเหตุผล ฝ่าฝืนคติธรรมแห่งพระพุทธศาสนาและการศึกษาอันเป็นความสว่าง และขอให้เป็นหน้าที่ของโรงเรียนและของครูทุกคน ช่วยกันชี้แจงสั่งสอนศิษย์ ปราบปรามความเชื่อเหลวไหลเหล่านี้ อย่าให้เข้ามาครอบงำนักเรียนในโรงเรียนได้.

วันที่ ๒๖ สิงหาคม พุทธศักราช ๒๔๗๓

(ลงนาม) เจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรี

[illegible]

โลกนิติคำโคลง

งานพระราชทานเพลิงศพนายประทีป ตัณฑประศาสน์ ป.ช., ป.ม.

๒๕๖๒

